Parcul Manú – un secret peruan | *Rechinii-tigru* | *Juárezul revine la viață*

WWW.NATGEO.RO | NR. 158 | IUNIE 2016 | 15 LEI

NATIONAL GEOGRAPHIC

Jefuitorii de morminte

COMORILE LUMII ANTICE ÎNCAP PE MÂNA TÂLHARILOR

5 948364 180141 06

NATIONAL GEOGRAPHIC IUNIE 2016

JEFUITORII DE MORMINTE • PARCUL MANÚ • RECHINII-TIGRU • JUÁREZUL REVINE LA VIAȚĂ

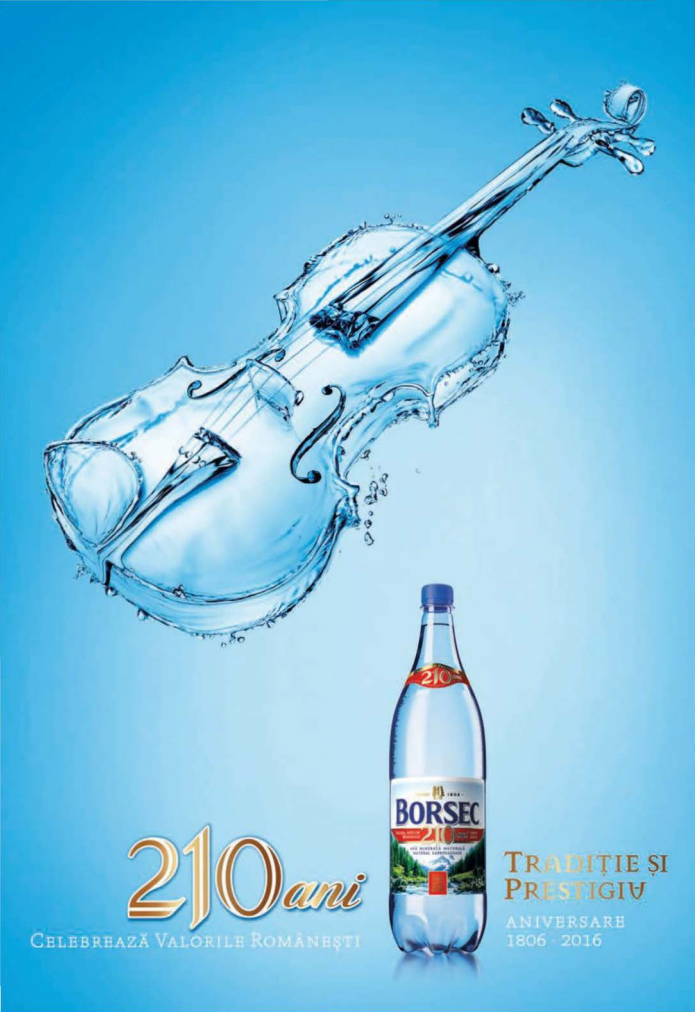
210 ani
CELEBREAZĂ VALORILE ROMÂNEȘTI
BORSEC
210
TRADIȚIE ȘI PRESTIGIU
ANIVERSARE
1806 · 2016

Nu întâmplător, această întindere de nisip cu ape mici din partea de nord a Insulelor Bahamas se numește Tiger Beach (Plaja Tigrilor).

NATIONAL GEOGRAPHIC
IUNIE 2016 • NR. 158

84 **Înotând cu tigrii**
Autorul s-a scufundat alături de rechinii-tigru, prădători de temut, însă esențiali pentru sănătatea oceanelor. *Text: Glenn Hodges. Foto: Brian Skerry*

32 **Lumea ascunsă din Peru**
Parcul Național Manú e o minune naturală, protejată, deocamdată, de izolare și de propriii ei locuitori.
Text: Emma Marris
Foto: Charlie Hamilton James

60 **Jefuind trecutul**
Comerțul ilegal de antichități face ravagii prin moștenirea arheologică a omenirii.
Text: Tom Mueller
Foto: Robert Clark

100 **Juárezul revine la viață**
Fostul oraș al crimei de la granița dintre SUA și Mexic are o infracționalitate în scădere și o viață civică tot mai susținută.
Text: Sam Quinones
Foto: Dominic Bracco II

Pagina redacției
Scurt pe 3

EXPLOREAZĂ
- *Desalinizare*
- *Cupa cu zodii*
- *Ora de tratament*
- *Fentânil liliecii*
- *Castelul Banffy*
- *Ferme urbane*

Instinct primar
Viziuni
Sub lupă
Lucrez la NG

Pe copertă: Masca funerară a faraonului Tutankhamon nu a fost luată de hoți, dar multe alte tezaure – da. Ilustrație foto de Javier Jaén.
Foto: Kenneth Garrett, National Geographic Creative (Tut); PeopleImages/Getty Images (mânușa)

Te rugăm să reciclezi

PUBLICAȚIE OFICIALĂ A NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY

Vara rechinilor

Iubesc marea. Și am avut șansa să înot de câteva sute de ori în ape tropicale. De multe ori cu frica-n sân: oare n-ar fi mai bine să mă țin mai aproape de mal sau de barcă? (Nu conta că n-am întâlnit niciodată un rechin. La fel cum, în anii copilăriei, după ce izlazul satului a fost transformat în cresctorie de crap și – vara, când găștele noastre rămâneau pe lac și trebuia să înot după ele ca să le aduc acasă – nu conta că știam sigur că nu poate exista acolo nici aripioară de rechin; uneori, mă apuca o panică grozavă pe la mijlocul apei…) Toate – din cauza *Fălcilor* lui Spilberg, pe care, dacă aș fi un rechin luminat, nu m-aș lăsa până nu l-aș târî prin toate tribunalele de pe fundul oceanului pentru crime împotriva rechinității.

E drept că statul Hawaii, îngrijorat de numărul tot mai mare de oameni mușcați de rechini (de la sub patru pe an, între 2000 și 2011, la zece pe an între 2012 și 2015), a comandat un studiu al tiparelor de deplasare ale rechinului-tigru.

2015 a fost un an-record la atacuri ale rechinilor. Au fost 98 în toată lumea, neprovocate, 6 – fatale. Firește, mass-media a explodat, e ușor să te ambalezi pe subiect…

Însă vara asta, la *National Geographic* vorbim rechinii de bine, timp de 3 luni la rând, arătând cum acești prădători de top sunt esențiali pentru sănătatea șubrezită a oceanelor planetei.

În iunie, invitat special este rechinul-tigru, gigantul de o jumătate de tonă care înghite tot ce-i iese în cale (în burțile lor, adevărate tomberoane ale mării, s-au găsit cele mai ciudate lucruri, de la saci de cărbuni la muniție, de la anvelope de mașină la spray-uri cu spumă de ras). În iulie, după 13 ani de absență, revine în paginile noastre vedeta horror a oceanului, marele-alb, despre care însă se știu atât de puține. Iar în august e rândul „celui mai periculos dintre toți" – după Jacques Cousteau –, rechinul-oceanic-cu-înotătoare-albe, până mai ieri stăpânul mărilor și groaza marinarilor, azi – în pragul extincției.

De fapt, pentru cei care îi cunosc, rechinii „nu sunt mâncători de oameni, cum nu sunt nici câinii. În 2015 s-au înregistrat 34 de victime umane în urma atacurilor câinilor în S.U.A., dar numai șase victime în urma atacurilor rechinilor la nivel mondial" – scrie Glenn Hodges în reportajul său de la pag 84. Însă prejudecățile au o consistență de-a dreptul magică, greu de destrămat! Totuși am purces curajos, cu ajutorul oamenilor de știință, să despicăm firul în patru pentru aceste trei specii cu reputații notorii, ca să le arătăm în adevărata lor lumină: mult mai puțin înspăimântătoare decât imaginea prefabricată, dar cu un rol crucial în ecologia oceanelor.

PS: De fapt, dacă aș fi rechin, nu m-aș lăsa până nu l-aș mânca pe Spilberg…

Cătălin Gruia

Îi mulțumim președintelui Klaus Iohannis pentru semnarea pe 11 mai a decretului pentru promulgarea Legii privind înființarea Agenției Naționale pentru Arii Naturale Protejate.

ILUSTRAȚIE: FERNANDO G. BAPTISTA, NGM

BMW Seria 5 520d xDrive. Consum carburant (l/ 100 km): mixt 4.5, urban 5.2, extra urban 4.1, emisii CO_2 (g/km): 119.

BMW EFFICIENT**DYNAMICS.**
MAI PUȚINE EMISII DE NOXE. MAI MULTĂ PERFORMANȚĂ.

BMW Seria 5

bmw-bavaria.ro

Plăcerea de a conduce

EDIȚIE BUSINESS LIMITATĂ PENTRU BMW SERIA 5.

RATĂ 399 EURO + TVA / LUNĂ.
DEALERII AUTOMOBILE BAVARIA GROUP ACOPERĂ 20% DIN PREȚ.

Ediția Business Limitată pentru BMW Seria 5 **520d xDrive** include următoarele echipamente: tapițerie piele Dakota, faruri adaptive LED, transmisie automată Steptronic, sistem de navigație Business, volan sport multifuncțional înbrăcat în piele, sistem de asistență la parcare, față și spate, pilot automat cu funcție de frânare, scaune încălzite pentru conducătorul auto și pasagerul față, sac pentru schiuri, oglindă retrovizoare interioară cu funcție automată anti-orbire, sistem extins de conectare smartphone, BMW Teleservices, BMW Service Inclusive (5 ani sau 100.000 km - toate lucrările de întreținere, inclusiv piese BMW originale și uleiul necesar).

Automobile Bavaria Băneasa
Tel.: 021 200 62 63
www.bmw-bavaria.ro

MHS Motors București
Tel.: 0372 112 500
www.bmw-mhs.ro

Contempo Cars Brașov
Tel.: 0268 338 645
www.bmw-bv.ro

Contempo Cars Sibiu
Tel.: 0269 259 952
www.bmw-sb.ro

Autotransilvania Cluj
Tel.: 0264 275 010
www.bmw-cluj.ro

Banat Car Timișoara
Tel.: 0256 228 881
www.bmw-timisoara.ro

Bavaria Motors Constanța
Tel.: 0241 559 971
www.bmw-constanta.ro

Condiții finanțare: avans 22%, perioadă de finanțare 24 de luni, valoare reziduală 60%, DAE 7,60%.
Serviciile Financiare BMW sunt oferite în România exclusiv prin UniCredit Leasing Corporation IFN SA. Mașina din imagine este cu titlu de prezentare.

De ce trebuie să continuăm să explorăm spațiul

Istoria îl consemnează pe **Buzz Aldrin** ca fiind al doilea om care a pus piciorul pe Lună. La 86 de ani, fostul astronaut încă încearcă noi isprăvi. A apărut la TV în *The Big Bang Theory* și *Dancing With the Stars*. A scris nouă cărți, inclusiv *No Dream Is Too High: Life Lessons From a Man Who Walked on the Moon* (Niciun vis nu e prea înalt: Lecții de viață de la un om care a mers pe Lună). Și continuă să-i îndemne pe locuitorii Pământului să meargă mai departe în spațiu.

De ce este important să continuăm să explorăm spațiul, ba chiar să colonizăm Marte?
Stagnăm pe Pământ. Ne întoarcem la trecut. Nu facem pionierat. Nu privim înainte. Iar dacă nu explorăm, vom expira.

Ce ne-a ținut în loc? O varietate de lucruri, inclusiv astronauții care îmbătrânesc, apatia publicului, lipsa de activități incitante în spațiu, constrângerile bugetare și liderii care subapreciază astfel de aspirații.

Vă place vreunul dintre filmele a căror acțiune se desfășoară în spațiu – și credeți că există într-adevăr alte ființe acolo?
Mi-a plăcut *Marțianul*. Și *Gravity* mi s-a părut bun. La un moment dat în cariera mea spațială, aș fi putut să fiu precum personajul lui George Clooney, liber să fac manevre în timpul ieșirii mele în spațiu, dar NASA a insistat să am un cablu de siguranță. Cât despre formele de viață extraterestre, Carl Sagan spunea că afirmațiile extraordinare necesită dovezi extraordinare. Unii cred că s-a aflat inteligență în spatele structurii monolitului de pe Phobos [o mică lună a lui Marte], de exemplu. Dar nu avem încă dovezile extraordinare.

Care a fost cea mai importantă lecție pe care ați învățat-o ca astronaut?
S-a tot schimbat din momentul în care m-am întors de pe Lună până astăzi. Trebuie să vă aduceți aminte că nu am fost numit astronaut imediat. Așadar, când privesc în urmă, ceea ce țin minte este procesul. Procesul de a deveni astronaut și a merge [pe Lună] m-a învățat lecția perseverenței. Dacă nu reușești din prima...

Cea mai recentă carte a lui Buzz Aldrin, *No Dream Is Too High*, este disponibilă în orice loc unde se vând cărți.

FOTO: REBECCA HALE

© 2016 MARVEL

CHRIS EVANS | ROBERT DOWNEY JR. | SCARLETT JOHANSSON | SEBASTIAN STAN | JEREMY RENNER | DON CHEADLE | ANTHONY MACKIE | PAUL BETTANY | ELIZABETH OLSEN | ȘI DANIEL BRÜHL

UNIȚI VOM RĂZBI. DEZBINAȚI NE VOR ZDROBI.

MARVEL STUDIOS presents CHRIS EVANS ROBERT DOWNEY JR. SCARLETT JOHANSSON "CAPTAIN AMERICA: CIVIL WAR" SEBASTIAN STAN ANTHONY MACKIE DON CHEADLE JEREMY RENNER CHADWICK BOSEMAN PAUL BETTANY ELIZABETH OLSEN PAUL RUDD EMILY VANCAMP TOM HOLLAND FRANK GRILLO WITH WILLIAM HURT AND DANIEL BRÜHL CASTING SARAH HALLEY FINN C.S.A. DAVE JORDAN MUSIC HENRY JACKMAN VISUAL EFFECTS SUPERVISOR RYAN MENZIES PRODUCTION DESIGNER DAN DELEEUW EDITORIAL INDUSTRIAL LIGHT & MAGIC COSTUME DESIGNER JOANNA MARYSIOV CINEMATOGRAPHY JEFFREY FORD, ASC MATTHEW SCHMIDT EDITED BY DAVEN PATERSON MUSIC BY TRENT OPALOCH CASTING BY MITCH BELL

EXECUTIVE PRODUCERS NATE MOORE STAN LEE PRODUCED BY VICTORIA ALONSO PATRICIA WHITCHER CO-PRODUCER LOUIS D'ESPOSITO PRODUCED BY KEVIN FEIGE P.G.A. BASED ON THE MARVEL COMICS STORY BY CHRISTOPHER MARKUS & STEPHEN MCFEELY DIRECTED BY ANTHONY AND JOE RUSSO

MARVEL Facebook.com/CaptainAmerica

LA CINEMA DIN 6 MAI 2016

ÎN 3D ȘI IMAX 3D

tv | National Geographic | MensHealth | Forbes | ForbesLIFE | Gentleman's | STIUTA | Cinema | MOVE | TRENDS | URBAN | 21

EXPLOREAZĂ

Știința

Apă de băut din adânc

Un proiect de desalinizare construit în jurul unei zone cu o topografie submarină unică ar putea produce apă potabilă pentru California devastată de secetă.

Parteneriatul public-privat, numit Monterey Bay Regional Water Project, ar lua apa care provine dintr-o fosă submarină, adâncă de trei kilometri, din largul Golfului Monterey și ar transporta-o la un centru de date. Acolo, apa ar fi folosită pentru a răci centrul înainte de a fi supusă desalinizării; instalația ar furniza zilnic apă pentru 55.000 de case și ar economisi energie suficientă pentru a alimenta aproape 65.000 de case anual. Calciul din fluxul de deșeuri al instalației ar fi reciclat pentru a produce materiale de construcții din calcar. Iar conducătorii proiectului se așteaptă ca pomparea apei din adâncurile mai reci să reducă impactul asupra vieții acvatice.

Heather Cooley, directoarea programului de apă pentru Institutul nonprofit Pacific, avertizează că „nu există o soluție simplă și imediată pentru lipsa de apă". Ea recomandă încercarea altor măsuri de conservare a apei, „mai ieftine și mai rapide", înainte de a demara proiecte de desalinizare.

Însă Brent Constantz, CEO al dezvoltatorului proiectului, DeepWater Desal, spune că opțiunile sunt epuizate: „Desalinizarea este inevitabilă. Vrem să o facem cât mai ecologic posibil." Autorizațiile de construcție ar putea fi acordate de stat după o analiză de mediu. Constantz speră că proiectul va începe să pompeze apă în 2018. *—Nina Strochlic*

Scara variază în această perspectivă.
Distanța dintre Farul Point Pinos și Seal Rock este de 36,2 kilometri.

JASON TREAT ȘI CHARLES PREPPERNAU, STAFFUL NGM
SURSE: DEEPWATER DESAL; INSTITUTUL DE CERCETARE ACVARIUL MONTEREY BAY (DATE CANION); ESRI STREETMAP; USGS

OCEANUL PACIFIC

Sondarea adâncurilor

Canionul Monterey se adânceşte mai mult de trei kilometri sub suprafaţă. Un curent de apă marină rece care se deplasează spre zona fotică cea mai de sus, unde pătrunde lumina în ocean şi trăiesc numeroase specii marine, va fi pompat în instalaţia de desalinizare.

-2.492 m

-2.750 m

-1.981 m

Canionul Monterey

-1.539 m

Secţiunea transversală – în dreapta

-1.147 m

Monterey

-678 m

Secţiune transversală prin canioane

Canionul Monterey se extinde dincolo de adâncimea arătată din această perspectivă. Secţiunea transversală a Marelui Canion e localizată lângă Grandview Point.

Apa oceanică adâncă şi rece este densă şi necesită mai multă energie pentru a fi desalinizată. Trimiterea ei printr-un schimbător de căldură încălzeşte apa în timp ce răceşte un centru de date, o economie netă de energie.

DATE
Utilizarea apei reci pentru a răci centrul de date îi reduce nevoile de energie aproape la jumătate.

Centrul de date

Apă rece oceanică

Apă caldă

APĂ DULCE
Instalaţia pompează apa sărată printr-o membrană care filtrează sarea şi alte materiale, lăsând apa potabilă.

Instalaţie de desalinizare

Un cerc al desalinizării

Ce au în comun materialele de construcţii, datele de internet şi apa dulce? Toate fac parte dintr-un proiect inovator multitehnologic de desalinizare în centrul însetat al Californiei.

Emisii de carbon

Centrală electrică

Seal Rock

Saramură

Saramura, apa intens sărată care este un produs secundar al desalinizării, poate fi pompată înapoi în fosă pentru o dispersare mai sigură – spun conducătorii proiectului.

Calciu

C Ca

Captură de carbon

Santa Cruz

MATERIALE DE CONSTRUCŢII
Calcarul este creat prin combinarea reziduurilor de calciu rezultate din desalinizare cu carbonul produs de centrala electrică.

N

Harta stelară ceramică

În 1990, când s-au găsit în Grecia fragmente dintr-o cupă antică cu două mânere, arheologii au putut să identifice animalele pictate în jurul circumferinței sale, dar nu au reușit să le deslușească semnificația. Ciudata menajerie, care includea mamifere, o reptilă și o arahnidă, nu era o decorațiune tipică, cum ar fi o scenă de vânătoare. Vreo două decenii mai târziu, când doctorandul John Barnes, de la Universitatea din Missouri, a văzut cana reconstruită (stânga) într-un muzeu, i-a venit inspirația. Pasionat de astronomie din copilărie, acesta s-a gândit că animalele ar putea fi simboluri ale constelațiilor. „O sută de oameni se pot uita la un artefact și fiecare să vină cu ceva diferit – spune el. În cazul acesta, eu am venit cu astronomia." Ce vede el (deasupra, de la stânga la dreapta): partea din spate a unui taur este Taurus, un șarpe e Hydra, un iepure e Lepus, un câine e Canis Major, un scorpion e Scorpius, un delfin e Delphinus, iar un leu e Leo. Cupa a fost probabil obiect votiv, oferit într-un templu din cetatea Halai în preajma anului 600 î.Hr. Barnes consideră că aceste constelații ar putea fi chiar grupate după anotimpuri, legând cupa de anumite sărbători din calendarul religios anual. *—A. R. Williams*

CUI I-A APARȚINUT ACEASTĂ BROȘĂ RARĂ?

Arheologii au fost surprinși să descopere pe insula daneză Bornholm o agrafă de mantie în formă de bufniță, înaltă de 38 de milimetri. „Culorile erau atât de vii, încât ochii păreau să ne privească fix" – spune Christina Seelusen. Probabil creată într-un atelier provincial roman între 150 și 250 d.Hr., broșa de bronz își păstrează cea mai mare parte din modelul său cu smalț și sticlă. Cum a ajuns într-un loc atât de nordic? Poate a fost un dar din partea unui oficial roman aflat în vizită sau un localnic a adus-o acasă după ce a servit ca mercenar în armata romană. Orice cale a urmat, artefactul este atât de interesant, încât a fost revendicat de Muzeul Național din Copenhaga. *—ARW*

FOTOGRAFII, DE SUS: JOHN E. COLEMAN (AMBELE); JOHN LEE, MUZEUL NAȚIONAL AL DANEMARCEI

Tratamente la timp

Pe majoritatea flacoanelor scrie câte pastile să iei, dar nu și când. Asta e o problemă, „pentru că simptomele și eficacitatea tratamentului variază în funcție de momentul zilei" – spune Michael Smolensky, profesor de inginerie biomedicală la Universitatea din Texas, la Austin. Accidentele vasculare tind să aibă loc dimineața; astmul răbufnește de obicei seara. „Dacă îți iei medicația la momentul nepotrivit, s-ar putea să nu funcționeze la fel de bine... sau ai putea avea parte de mai multe efecte secundare și toxicitate" – spune el. Oamenii și animalele au un set de ceasuri interioare în creierele, organele și celulele lor, care se sincronizează în mod natural cu ciclul lumină-întuneric de 24 de ore al Pământului. Sincronizarea medicației cu ritmurile circadiene se numește cronoterapie. Specialistul în biologie circadiană Georgios Paschos, de la Școala de Medicină a Universității Pennsylvania, sugerează un remediu: „mai multe studii clinice care investighează sincronizarea optimă a administrării medicamentelor". *—Jeremy Berlin*

ILUSTRAȚIE: JENNA FITE. FOTO: REBECCA HALE, NGM

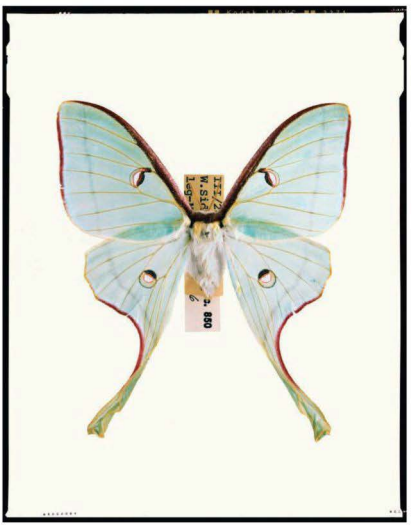

Molii contra lilieci

Molia-lună este o creatură surprinzătoare și isteață – spun biologii Jesse Barber și Akito Kawahara, care au constatat că adaosurile de la capetele aripilor unei *Actias luna* sunt mai mult decât niște „cozi" faine. De fapt, sunt niște accesorii dispensabile care îi păcălesc pe liliecii flămânzi.

Când vânătorul, care folosește ecolocația, vine după pradă – spune Barber –, cozile mișcătoare ale moliei distrag și păcălesc liliacul, făcându-l să rateze ținta; acesta ar putea înhăța o extremitate, dar rareori insecta întreagă.

„Moliile și liliecii poartă un război acustic de 60 de milioane de ani" – spun Barber și Kawahara. Această cercetare extinde cunoștințele despre „strategiile antiprădători" – spun ei – și despre modul în care moliile se adaptează pentru a concura în această „cursă a înarmărilor evolutive".

— Catherine Zuckerman

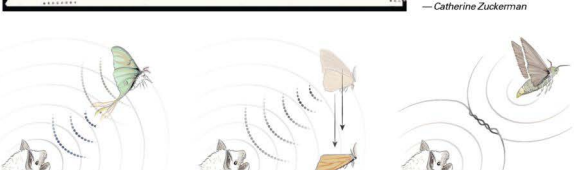

TREI MOLII, TREI MANEVRE

Devierea
Moliile-lună își flutură „cozile" aripilor pentru a-i abate de la țintă pe liliecii care se apropie, adesea deviind.

Coborârea bruscă
Moliile cu urechi scapă de lilieci în mai multe moduri, inclusiv închizând aripile și aruncându-se din calea prădătorilor.

Bruierea sonarului
Moliile-șoim emit ultrasunete ca niște păcănituri. Sunetul interferează cu procesarea ecoului de către liliac.

FOTO: DAN WINTERS. ILUSTRAȚIE: JESSICA WANG. SURSE: JESSE R. BARBER, UNIVERSITATEA DE STAT BOISE; AKITO Y. KAWAHARA, MUZEUL DE ISTORIE NATURALĂ DIN FLORIDA

Olimpiada firmelor și corporațiilor

24-26 iunie 2016

Alergare
Baschet
Baschet în 3
Biliard
Bowling
Catchball
Ciclism
Dragon Boat
Fotbal în 6
Fotbal în 11
Înot
Karting
Șah
Tenis de câmp
Tenis de masă
Tir
Volei

CORPORATEGAMES
BUCHAREST 2016

Sponsor
CGS

Parteneri Media
auto motor sport
Men's Health
National Geographic Romania
dolce

accenture ALSTOM cegeka Celeiom COLGATE-PALMOLIVE DHS Dräxlmaier
FEDERAL-MOGUL MOTORPARTS GENPACT HIDROELECTRICA Hewlett Packard Enterprise IBM NEXTGEN PAREXEL
P&G PIRELLI SCHAEFFLER FAG SELGROS TotalSoft

T +40 737 432 812 +40 732 007 270
+40 726 731 200
www.corporate-games.ro
bucuresti@corporate-games.ro

DIN MAI LA PUNCTELE DE PRESĂ

Știai că un stil de viață sănătos și un tratament corect îți pot oferi **o viață normală**?

Tot ceea ce trebuie să faci este să fii prieten cu medicul tău diabetolog, să ai un **regim alimentar echilibrat**, să te **îndrăgostești de sport**. Astfel, vei reuși **să trăiești frumos**, în ciuda diabetului.

Noi îți oferim informații, iar tu trebuie să ne promiți că **vei rămâne sănătos**.

Ce spui? Ești de acord?

abcDIABET, o revistă care te va ajuta să-ți înțelegi boala, să-i poți întârzia complicațiile, să trăiești în armonie cu ea.

O revistă editată de **BurdaInternational**

Castelul Banffy – o nouă renaștere

O fereastră (deasupra) își așteaptă rândul la renovare la Castelul Banffy, animat de tineri și de muzică în timpul unui festival (sus).

Printre colinele rotunde ardelenești, printre păduri, pășuni și turme de oi, la 20 km de Cluj, se ridică zidurile masive și impunătoare ale unei glorii arhitectonice apuse. La Bonțida se află Castelul Banffy, născut din visul adolescentului Denes Banffy, care, în 1735, la vârsta de 12 ani, a moștenit castelul de factură renascentistă, iar apoi l-a transformat într-o redutabilă construcție barocă, reflectând spiritul epocii vieneze pe care tânărul Banffy l-a gustat din plin în anii tinereții, petrecute la curtea împărătesei Maria Tereza.

Istoria arhitecturii ne relevă de fapt istoria culturală a influențelor, ideilor și curentelor vremii: stil renascentist, măndrie barocă, parc franțuzesc remodelat într-un parc englezesc, război mondial cu trupe germane – care l-au transformat în spital de campanie iar la retragere au făcut scrum biblioteca, mobilierul și galeria de portrete –, sediu de cooperativă agricolă de producție în timpul comunismului și până după 1990. Zei, titani, eroi sculptați în piatră au căzut de pe fațade și parapete, zăcând în derizoriu uman pe pajiștile din zonă.

Aflat în ruine și în eterna „lipsă de fonduri", Castelul Banffy, în prezent proprietate a contesei Katalin Banffy, a fost concesionat în anii 1990 Fundației Transylvania Trust, care catalizează fonduri naționale și internaționale, ministere, acorduri și programe de reconstrucție. În fiecare vară, zeci de studenți învață aici, alături de profesioniști, arta reabilitării patrimoniului construit. Pe lângă zidarii, pietrarii și dulgherii ce obloiesc pas cu pas rănile adânci ale zidurilor, un nou val de ucenici învață istorie și îi dau un nou sens la Castelul Banffy: școlarii de la diversele ateliere pentru copii, localnicii ce-și desfac produsele tradiționale peste an, spectatorii Festivalului de Film Transilvania și zecile de mii de tineri ai Festivalului Electric Castle, ce electrizează și fac să danseze parcă și zidurile amuțite de secole. Zeul Helios, una dintre puținele sculpturi rămase pe zidul original, prinde viață din nou de la căldura umană. *—Oana Ivan*

FOTO: DAN TAUTAN/MEDIAFAX FOTO, 123RF.COM (DETALIU)

UNTOLD
THE WORLD CAPITAL OF NIGHT AND MAGIC
AFROJACK • ARMIN VAN BUUREN
DIMITRI VEGAS & LIKE MIKE • HARDWELL
MARTIN GARRIX • TIESTO
FAITHLESS • PAROV STELAR • SCOOTER
+ MANY MORE
4 - 7 AUGUST 2016 · CLUJ · TRANSYLVANIA · ROMANIA · WWW.UNTOLD.COM
PRO TV
BEAUTY STYLE
COSMOPOLITAN
marie claire
Men's Health
NATIONAL GEOGRAPHIC ROMÂNIA

Agricultură urbană

Fermele de pe acoperișuri au răsărit în orașele americane atât de rapid în ultimul deceniu, încât nici USDA nu știe câte există. Câteva pot fi găsite în New York City, oferind comunităților locale acces la produse proaspete. În unele cazuri (cum ar fi Eagle Street Rooftop Farm, din Brooklyn, prezentată aici), fermele oferă și oportunități educaționale și de voluntariat celor care au chef să-și demonstreze talentul la grădinărit. Întrebarea referitoare la modul de cultivare mai eficientă a hranei în zonele metropolitane devine urgentă pe măsură ce populațiile urbane cresc: Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură estimează că, până în anul 2025, 3,5 miliarde de oameni vor locui în orașe. Dar pentru a crește recoltele în orașe (ca și în alte părți), fermierii trebuie să lupte cu efectele schimbărilor climatice asupra condițiilor de cultivare. O potențială soluție: modele mai inovatoare. Pentru ecologul Dickson Despommier, asta înseamnă agricultură verticală, cultivarea fructelor și a legumelor în medii controlate din clădirile înalte – acum deosebit de populară în Japonia. Soluția arhitectului Mitchell Joachim ia o formă diferită: capsula sferică pe care a conceput-o are un sistem de cultivare a hranei în exterior și spațiu locuibil în interior. Capsula poate fi mărită pentru un loc mai mare sau micșorată pentru a încăpea într-un balcon – spune Joachim. *—Catherine Zuckerman*

FOTO: MARIO WEZEL

Atracție cu adevărat fatală

Într-o poveste a fraților Grimm, muzica unui flautist atrage șobolanii la moarte. Ce duce la moarte creatura asemănătoare cu un șoarece ilustrată aici? Propriul libido.

Viața este scurtă și axată pe sex pentru genul *Antechinus*. La șase luni după ce se nasc, micile marsupiale carnivore ating maturitatea. Timp de alte cinci luni, pun pe ele grăsime, pe care o vor arde făcând sex – spune specialistul în mamifere Andrew Baker, de la Universitatea de Tehnologie din Queensland, Australia. Apoi, animalele intră într-o „perioadă de una-trei săptămâni în care petrec tot timpul împerechindu-se". Masculii se bat pe femele, urmează o împerechere promiscuă, iar o singură acuplare poate dura 14 ore. Nu este de mirare – observă Baker – că „ambele sexe devin foarte stresate."

Așa cum face un om când este stresat, *Antechinus* produce hormonul cortizol – util în cantități mici, dar otrăvitor în unele mari. Masculii de *Antechinus* „au și tot testosteronul acesta care circulă prin ei când încearcă să cucerească femele" – spune Baker –, iar testosteronul face cortizolul să se reverse în continuare atunci când ar trebui să se oprească. Când cortizolul atinge niveluri toxice, sistemul imunitar și alte sisteme ale masculilor cedează și aceștia pică morți înainte de prima lor aniversare. Populația de *Antechinus* este înjumătățită – până când femelele nasc cei 4-14 pui de mărimea unor jeleuri, care, șase luni mai târziu, vor fi adulți.

„Dacă ar trebui să stai să concepi un sistem reproductiv, nu te-ai gândi la acesta" – spune Baker. —*Patricia Edmonds*

HABITAT
Zonele împădurite și cu pajiști din Australia

STATUT DE CONSERVARE
Una din cinci specii de *Antechinus* este listată ca amenințată. Din recent descoperitul *Antechinus arktos*, periclitat, s-ar putea să existe numai 500 de exemplare în viață.

ALTE INFORMAȚII
În funcție de specie, un *Antechinus* poate cântări între 14 grame și 482 de grame.

Numai 22 de specii de mamifere practică reproducerea sinucigașă, iar 15 dintre ele sunt *Antechinus*.

NATIONAL GEOGRAPHIC
PHOTO ARK
JOEL SARTORE

Acest *Antechinus birun* mascul a fost fotografiat la Sanctuarul Healesville, din Australia.

CITEȘTE ediția de iunie a revistei auto motor și sport

Lunar, la orice punct de difuzare a presei

www.amsonline.ro

O REVISTĂ EDITATĂ DE

BurdaInternational

VIZIUNI

Spania
Sute de coechipieri îmbrăcați în culori vii formează baza unui turn uman în timpul competiției bienale Concurs de Castells, din Tarragona. Tradiția culturală catalană datează din secolul al XVIII-lea. UNESCO a recunoscut-o oficial în 2010.

FOTO: DAVID OLIETE CASANOVA

Canada
Într-un acvariu de casă din Kenora, bulele micuțe punctează codițele și coaja unor cireșe scufundate în apă minerală. O astfel de efervescență are loc atunci când dioxidul de carbon saturează un lichid și se grupează pe suprafețele netede înainte de a se ridica și a se degaja.

FOTO: LAURENS KALDEWAY

Comandă on-line printuri cu fotografii *National Geographic* selecte la **NationalGeographicArt.com.**

Vietnam
În timp ce două femei repară plasa de pescuit în satul Vinh Hy, valurile de țesătură verde se umflă ca o mare agitată. Peștele este o sursă principală de proteine în Vietnam. Țara are și întinse ferme de creveți și somn, fiind astfel unul dintre principalii exportatori de fructe de mare din lume.

FOTO: QUANG TRAN

Cele mai bune din lume

Temă În parteneriat cu *National Geographic Traveler*, am provocat comunitatea Fotografia ta să surprindă imagini bune de copertă ale unor locuri favorite.

COMENTARIU

„Am primit peste 34.000 de înscrieri pentru această temă – cele mai multe primite vreodată. În scena albastră nepământeană de mai sus, formațiunea de faleze de gheață încadrează perfect subiectul."

—Monica Corcoran, director Your Shot

Swee Ong Wu
Singapore

Când a făcut această fotografie, Wu se afla într-o expediție cu snowmobilul prin sălbăticia arctică a Arhipelagului Svalbard, din Norvegia. „Exploram o structură de gheață aproape ca o peșteră când am văzut această deschizătură – își amintește el. Chiar arăta ca și cum m-aș fi aflat într-o lume complet nouă."

Credință

Tema În ce credeți? I-am rugat pe membrii comunității Fotografia ta să ne arate ce îi inspiră, de la locuri sacre la simple gesturi de bunăvoință.

COMENTARIU

„Credința, prin însăși natura ei, capătă o profunzime a sentimentului fundamentală, chiar copleșitoare uneori. Aceea este calitatea care mi s-a părut cea mai puternică în aceste imagini.“ —*Elizabeth Krist, editor foto*

Yauhen Novikau
Minsk, Belarus

Sub o boltă de lampioane, călugării budiști aprind lumânări la Templul Phan Tao, din Chiang Mai, Thailanda, în timpul festivalului numit Loy Krathong. „Este foarte inspirator – spune Novikau. Oamenii își pun dorințe și renunță la trecut.“

Sreetama Dutta
Kolkata, India

O femeie stă întinsă cu fața în jos pe o stradă udă din Kolkata, în cadrul unui ritual hindus numit Dondi, în care se cer binecuvântările zeiței Sitala. Dutta spune: „Această imagine reprezintă cât de departe pot merge oamenii pentru credința lor.“

Gusturi care te poartă departe

Împreună cu MasterCard, încearcă experiențe culinare care încorporează meridiane dintre cele mai diverse, evocând orașul trepidant și plaja moale, Orientul parfumat sau Mediterana roditoare.

ICI ET LÀ – restaurant français

Când pasiunea pentru calitatea alimentelor s-a întâlnit cu ambiția „Ici et Là" s-a născut. Conceptul are origini în Franța și reprezintă cultura franceză autentică. Chef Philippe Dupré își întâmpină oaspeții într-o nouă atmosferă modernă și îi invită să guste feluri de mâncare rare franceze, cum ar fi „tartare de beouf" sau „carpaccio de St. Jacques et avocat crevettes". La Ici et Là, mâncarea are propria sa personalitate, gust și aromă intense. Pentru Chef Philippe Dupré gătitul nu este gătit! Este artă! Pasiunea sa pentru alimente de calitate nu are egal, iar preparatele sale sunt întotdeauna făcute cu dragoste și respect. Chef Philippe Dupré organizează cocktailuri, evenimente, petreceri corporate, dar și cursuri unde se poate învăța cum se gătește o cină romantică, o masă de prânz extraordinară sau un desert-fantezie.

***10% reducere** din nota de plată. Discountul nu se poate cumula cu alte reduceri. Oferta este valabilă în Restaurantul Ici et Là, Bd. Regina Elisabeta nr. 38, etaj 6, în incinta Hotelului Cișmigiu, București, telefon: 0731.453.608.*

BEACH BAR – Radisson Blu Hotel, Bucharest

Beach Bar își invită oaspeții să se relaxeze la piscină și să se răsfețe cu un cocktail, într-o ambianță de cinci stele. Aceștia pot înota în superba piscină exterioară sau doar își pot improspăta bronzul auriu, fără să părăsească orașul. În cazul în care doresc să ia masa, își pot răcorita simțurile cu o gustare ușoară sau o salată sănătoasă și pot savura excelentele înghețate preparate de bucătari iscusiți. Astfel, oaspeții nu vor putea găsi un mod mai plăcut de a petrece zilele de vară. Barul e deschis din mai până în septembrie, de luni până duminică, între 09:00 și 02:00, în functie de vreme.

CAFFÉ CITTÀ – Radisson Blu Hotel, Bucharest

Restaurantul Caffé Città le oferă clienților săi o autentică experiență italiană, punând accent pe gust, simplitate și accesibilitate. Meniul este inspirat din bucătăria nord-italiană de calitate, pastele, orezul cu creveți, pizza sau aperitivele specifice numărându-se printre felurile preferate. Pe timpul verii, terasa exterioară completează experiența unui restaurant în centrul capitalei, iar înghețata proaspătă homemade întregește o masă delicioasă. Deschis zilnic între 11:30 și 23:30.

***15% reducere** din nota de plată. Discountul nu se aplică la diferite oferte festive de brunch sau de Anul Nou. Oferta nu poate fi cumulată cu reducerea cardurilor Blu Benefits sau cu alte reduceri existente în locație. Oferta este valabilă în restaurantul Caffé Città și la Beach Bar, din Hotelul Radisson Blu București, Calea Victoriei nr. 63-81, sector 1, București, telefon: 021.311.90.00.*

OCTOPUS – Contemporary Mediterranean Restaurant

Octopus – Contemporary Mediterranean Restaurant este afacerea unei familii cu o tradiție de peste 20 de ani în domeniul piscicol, prin importul, procesarea și distribuția de pește și fructe de mare. Meniul Octopus aduce în București o abordare premium a bucătăriei contemporane mediteraneene, cu influențe de fine-dining. Restaurantul este situat pe Strada Ion Luca Caragiale, în aceeași casă în care a locuit Caragiale în București. Imobilul a fost renovat și redecorat sub îndrumarea designerului Augustina Morar, unul dintre scopurile principale fiind păstrarea unor elemente originale, precum sobele și scara interioară.

***15% reducere** din nota de plată. Discountul nu se poate cumula cu alte reduceri. Oferta este valabilă în Restaurantul Octopus din Str. Ion Luca Caragiale nr. 21-23, sector 1, București, telefon: 031.421.57.13.*

Să deții cheia unei lumi a
DE NEPREȚUIT™

Plătește cu cardul tău Gold, Platinum, World, World Elite™, Business sau Corporate MasterCard® și bucură-te de oferte speciale în peste 300 de locații partenere în toată țara.

www.mastercard.ro/premium

NAAN – Food&Drink Studio

Naan – Food&Drink Studio reprezintă un concept nou de restaurant în care tradiția și inovația se potențează reciproc, generând experiențe culinare desăvârșite. Oaspeții sunt invitați într-o călătorie inițiatică începută în anul 1300 î.Hr. la curtea imperială din Delhi, cu rețeta originală a aluatului copt în cuptorul de lut numit „tandoor" și continuă până în prezent cu cele mai noi tendințe în gastronomie. Sunt folosite numai ingrediente naturale, proaspete, alese cu grijă și preparate sănătos! Colecția impresionantă de vinuri, selectionate și recomandate cu prîcepere de către somelieri, este asociată cu preparate culinare gătite de Alda Parascan, câștigătoare MasterChef. O experiență culinară ce merită cu adevărat încercată.

10% reducere *din nota de plată. Oferta se aplică doar la meniul à la carte. Discountul nu se poate cumula cu alte reduceri. Oferta este valabilă în Restaurantul Naan Food&Drink Studio din Str. C. A. Rosetti nr. 26, sector 1, București, telefon: 0721.662.114.*

ALIOLI – restaurant cu specific spaniol

Deschis în 2010 de un român care n-a putut sta departe de casă și care a învățat gastronomia spaniolă de la bucătari celebri din Denia, orașul spaniol cu cele mai multe zile de sărbătoare din lume, Alioli s-a impus drept cel mai autentic restaurant spaniol din București. A doua sa locație, Restaurant La Finca by Alioli, cu terasa sa acoperită și încălzită, e perfectă pentru un party între prieteni, dar și pentru o întâlnire romantică. La Finca by Alioli își răsfață clienții cu vinuri și preparate speciale, toate tipic spaniole, proaspete și gustoase, muzică aleasă și cel mai dedicat, rapid și amabil staff, care își pune întreaga pasiune în ceea ce face, cu speranța că acest lucru se simte și că toți cei care calcă pragul restaurantului vor reveni cât mai curând.

7% reducere *din nota de plată. Discountul nu se poate cumula cu alte reduceri. Oferta este valabilă în Restaurantul La Finca by Alioli, din Str. Grigore Alexandrescu nr. 77, sector 1, București, telefon: 031.405.27.11; 0767.150.500, www.alioli.ro*

FOUR SEASONS – Lebanese restaurant

Four Seasons Dorobanți este noua locație a brandului Four Seasons, restaurant cu tradiție și experiență culinară autentică, prezent pe piața locală din anul 2002. Designul cochet, cu fine accente orientale, ambianța sofisticată și diversitatea unei bucătării stilate și ușoare precum cea libaneză fac din restaurant un colț de rai. Four Seasons Dorobanți oferă un mix de rețete nobile libaneze interpretate modern, după caracteristicile fiecărui anotimp: prospețimea primăverii, aroma fructată a verii, mirodeniile colorate tomatic și imaculata armonie a iernii. Colecția impresionantă de vinuri internaționale, condimentele aduse direct din inima Libanului și preparatele reinventate după rețete consacrate conturează eleganța unui tărâm de vis al frănțuzescului Beirut.

10% reducere *din nota de plată. Discountul nu se poate cumula cu alte reduceri. Oferta este valabilă în restaurantul Four Seasons din Calea Dorobanților nr. 177, sector 1, București, telefon: 021.233.94.31; 0722.216.666.*

privilegiilor:

Îngroparea securii

La cincizeci de ani după Bătălia de la Little Bighorn, supraviețuitorii se adună în Montana. Bărbații – inclusiv gen.-brig. Edward S. Godfrey, în vârstă de 82 de ani (cu ochelari), veterani cheyenne și alții – s-au întâlnit în iunie 1926 pentru a-și da măinile, a-i onora pe cei pierduți și a îngropa în mod ritual tomahawkul bătrânului șef al tribului sioux, White Bull.

Fotografiile din regiune realizate de Edwin L. Wisherd aveau să apară un an mai târziu în *National Geographic* cu legende dramatice despre cum „vitejii au învolburat și au atacat, trecând peste [lt.-col. George A.] Custer și armata lui depășită numeric cu o ploaie de foc." Godfrey descria perioada care a urmat în jurnalul său de front, la 28 iunie 1876: „Am găsit cadavrele împrăștiate de la câteva sute de metri de vad până sus pe o creastă. Am îngropat aproximativ 212 cadavre, inclusiv pe gen. Custer, fața și expresia căruia erau firești." *—Eve Conant*

FOTO: EDWIN L. WISHERD, NATIONAL GEOGRAPHIC CREATIVE

MII DE LUCRURI UTILE

menshealth.ro

LUNAR, LA ORICE PUNCT DE DIFUZARE A PRESEI!

O revistă editată de BurdaInternational RO

Povestea din spatele fotografiei

Unele povești pur și simplu îți frâng inima. Așa este și în cazul poveștii din culise a fetei prezentate în articolul de luna aceasta despre Parcul Național Manú, din Peru. Numele fetei este Yoina. Este membră a tribului *matsigenka*, un grup indigen care trăiește în Manú, unul dintre locurile cu cea mai mare biodiversitate de pe Pământ.

Deși nu zâmbea când a fost fă-cută această fo-tografie cu ea și animalul ei de companie, Yo-ina s-a bucurat să primească o copie.

Când am văzut fotografia Yoinei, făcută pentru *National Geographic* de fotograful Charlie Hamilton James în iunie 2015, toți am fost captivați de imaginea acestei fete de 10 ani, până la gât în Râul Yomibato de lângă satul ei, privind șfidător spre cameră, cu un tamarin domesticit pe cap.

Fotografia aceea a făcut ceea ce fac fotografiile extraordinare. Ne-a făcut să vrem să știm mai multe – despre fată și despre viața ei. Pentru că tribul ei și altele au populat zona timp de generații, este dreptul lor legal să trăiască în pădurea tropicală protejată cu câteva restricții: fără vânătoare cu arme de foc și fără alte activități care ar dăuna în mod ireparabil mediului.

Yoina „nu prea a vrut să fie fotografiată și de asta e cam țâfnoasă în poză" – spune Hamilton James, care relatează de 20 de ani despre oamenii și animalele din Manú. „Am făcut proba-bil vreo 20 de astfel de cadre, iar ea zâmbește puțin numai într-unul dintre ele."

Din acel moment, povestea ia o întorsătură tragică. În luna următoare, mama Yoinei, Carmen, a murit după ce a dat naștere celui de-al nouălea copil. Bebelușul – numit Grace Kelly la su-gestia soției unui infirmier – a fost adoptat de sora lui Carmen. Mătușa are grijă și de Yoina, care s-a ras în cap în semn de doliu. Dar evenimentele triste nu s-au oprit aici. La scurt timp după aceea, tamarinul domesticit al Yoinei a murit după ce a răsturnat pe el însuși o oală în clocot. Familia l-a îngropat.

Când reportera noastră Emma Marris a mers în Manú, a căutat-o pe Yoina. Fata locuiește tot cu mătușa ei și ajută la îngrijirea micuței Grace. În vizita aceea (stânga), Yoina avea mai puțin păr dar mai mult zâmbet, ca mulțumire pentru darul unei fotografii cu animalul ei de companie.

Ne străduim să vă aducem povești ale unor oameni și locuri care sunt remar-cabile, izolate, periclitate – sau, așa cum este cazul Parcului Manú, toate trei. Nu putem ști ce vom găsi la următoarele vizite, dar suntem încurajați de cuvintele oamenilor precum învățătorul matsigenka Mauro Metaki: „Știm cum să avem grijă de pădure" – spune el. Pentru a trăi de pe urma pământului și a-l proteja în același timp, „luăm numai puțin".

Mulțumesc că citiți *National Geographic*.

Susan Goldberg

Susan Goldberg, *redactor-șef*

FOTO: GLENN SHEPARD

JULY 14-17, 2016 | BÁNFFY CASTLE • CLUJ | WE ARE THE PEOPLE

ELECTRIC CASTLE

UNOFFICIAL PARTNERS

RAISE THE MORALE WITHOUT GIVING A RAISE

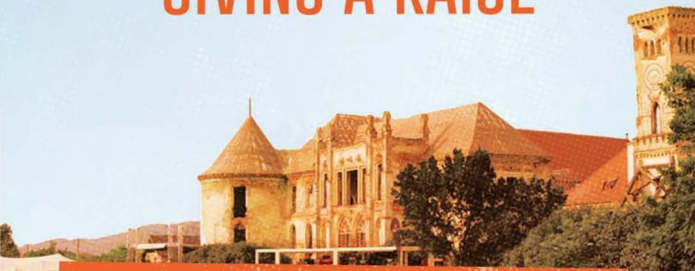

OFFER YOUR EMPLOYEES THE MONDAY OFF, AFTER THE FESTIVAL, AND BECOME THE OFFICIAL PARTNER OF FUN.
WWW.UNOFFICIALPARTNERS.COM

REAL STYLE | COSMOPOLITAN | NATIONAL GEOGRAPHIC | Men's Health

Parcul Național Manú este o minune a naturii, protejată – deocamdată – de izolare și de vânătorii indigeni din adâncul pădurii sale tropicale.

Nu mai mult de o mie de *matsigenka* trăiesc în parcul național situat pe Râul Manú și afluenții săi. Ei cultivă pământul și vânează, dar numai pentru subzistență. Maimuțele-păianjen sunt o pradă predilectă, dar și animale de companie favorite.

PERU
ASCUNDE
O LUME
TAINICA

Falezele de argilă de lângă Parcul Național Manú formează un strat natural de sare care atrage diverse animale, inclusiv acești ara-cu-aripi-verzi. Peste o mie de specii de păsări – 10% din totalul mondial – trăiesc în parc și în jurul lui.

Două femei din tribul „necontactat” *mashco-pire* privesc barca fotografului trecând pe Râul Alto Madre de Dios. La un secol după ce strămoșii lor care trăiau în așezări au fugit probabil în pădure pentru a evita să-i înrobiți de baronii cauciucului, un mic grup a început să apară pe malul râului.

Text: Emma Marris
Foto: Charlie Hamilton James

Elias Machipango Shuverireni își ia arcul lung din lemn de palmier și săgețile cu vârfuri din bambus ascuțit. Mergem la vânătoare de maimuțe în Parcul Național Manú – o fâșie uriașă de pădure tropicală protejată și unul dintre parcurile cu cea mai mare biodiversitate din lume.

Vânătoarea este legală. Elias face parte dintr-un grup indigen numit *matsigenka*, dintre membrii căruia mai puțin de o mie trăiesc în parc, în cea mai mare parte de-a lungul Râului Manú și al afluenților săi. Toți locuitorii indigeni ai parcului – așa-numitele triburi necontactate, precum matsigenka – au dreptul să strângă plante și animale pentru uzul propriu, dar nu pot vinde resurse din parc fără permisiune specială și nu pot vâna cu arme de foc. Elias și soția lui – oamenii din Manú preferă să li se spună pe numele mic – cultivă yuca, bumbac și alte plante într-un mic luminiș de pe Râul Yomibato. Copiii lor culeg fructe și plante medicinale. Elias prinde pește și taie copaci. Și vânează, în special maimuțe-păianjen și maimuțe-lânoase – hrana preferată a tribului matsigenka. Ambele sunt specii periclitate.

Lucrurile stau astfel de mult timp, dar tribul matsigenka crește, ceea ce îi îngrijorează pe unii biologi care iubesc parcul. Dar dacă populația sa se dublează? Dacă încep să folosească arme de foc? Ar putea populațiile de maimuțe să supraviețuiască? Iar fără acele specii, care împrăștie semințele arborilor fructiferi în timp ce mănâncă prin jungla, cum s-ar schimba pădurea?

Pe măsură ce pădurea din afara parcului este tot mai fragmentată de extragerea gazelor naturale, de minerit și de exploatarea forestieră, protecția parcului devine mai esențială. La fel și următoarea întrebare: oamenii care trăiesc în interiorul lui îi sunt benefici sau dăunători? Și este parcul benefic pentru ei?

Elias, în vârstă de 53 de ani, are păr negru creț și o privire pătrunzătoare. Poartă un tricou verde de fotbal, pantaloni scurți și sandale făcute din anvelope vechi. Căminul lui este într-un luminiș cu mai multe clădiri deschise, acoperite cu frunze de palmier. Traversăm tarlalele lui și ne afundăm în junglă într-o zi înăbușitoare din noiembrie trecut, însoțiți de ginerele lui, Martin, de fiica lui, Thalia, și de o nepoată adolescentă. Ca și Elias, Martin e înarmat cu un arc și săgeți. Thalia poartă o eșarfă țesută manual pentru a aduce la întoarcere plante. Eu îl am pe Glenn Shepard, un antropolog care a petrecut 30 de ani lucrând și trăind printre matsigenka, unul dintre puținii străini care vorbesc fluent limba lor.

La cinci minute după ce intrăm în junglă, auzim țipetele unor titi-negricioși. Vânătorii nu schimbă ritmul; maimuțele titi sunt bune ca exercițiu de tragere la țintă pentru adolescenți. După alte cinci minute, auzim o ceată de maimuțe-capucin. Elias

Un tamarin-brun domesticit se ține strâns de Yoina Mameria Nontsotega, o matsigenka, în timp ce ea se scaldă în Râul Yomibato, în Parcul Național Manú.

se oprește, chiar își ridică arcul, dar le lasă să plece. Așteaptă ceva mai *poshini*, adică delicios. Începem un tur al arborilor fructiferi și în curând găsim mai mulți cu fructe căzute recent. Au fost maimuțe pe aici, dar au plecat. Trece încă o oră. În sfârșit, chipul Thaliei se luminează. *Osheto* – spune ea în șoaptă –, maimuțele-păianjen.

Acum le vedem, sărind în mare viteză printre vârfurile înghesuite ale copacilor, la 20-30 de metri deasupra capetelor noastre. Vânătoarea a început – iar eu una mă împiedic de rădăcini, trec cu zgomot printre liane, alunec în noroi și intru în ghimpi și pânze de păianjen în timp ce sunt atentă la șerpi. Elias și familia lui sunt mai grațioși, dar jungla aceasta este dificilă chiar și pentru ei. Vânarea animalelor pe pământ – să zicem niște pecari grași – este deja destul de dificilă. Ca să prindă o maimuță-păianjen, un vânător matsigenka trebuie mai întâi să o ajungă din urmă, apoi să tragă vertical, la o înălțime de peste șase etaje, într-o țintă care se mișcă imprevizibil.

Are mai multe leacuri naturale care să-i îmbunătățească șansele. Cam cu o zi înainte de vânătoare, bea de obicei *ayahuasca*, un amestec psihoactiv tare, care îl face să vomite. Acesta ar trebui să-l purifice de influențele spirituale dăunătoare și să-l pună în legătură cu spiritele care-i controlează vânatul. Pentru a-și îmbunătăți țintirea, poate să-și stoarcă în ochi sucul unei plante. În timpul vânătorii în sine, poate să mestece niște rogozuri, sau *piri-piri*, parazitate de o ciupercă psihoactivă care sporește concentrarea. Shepard, care le-a încercat, le numește Ritalin de junglă.

Dar niciunul dintre acești ameliorători ai performanței nu garantează succesul. Mergem după semnalele Thaliei, în timp ce siluetele întunecate, cu membre lungi, fug mult deasupra noastră. Elias face un salt înainte, ajunge din urmă o femelă, țintește și trage o săgeată. Ratează. Maimuțele o iau la fugă. Nu sunt șanse pentru o a doua încercare. Dacă ar fi avut o pușcă, maimuța ar fi fost moartă.

Fără arme, fără drumuri, fără cumpărare sau vânzare: or fi oameni în Manú, dar pare foarte, foarte departe. Cea mai populară rută spre parc presupune o coborâre de 10 ore de pe Anzi pe un drum care îți face părul măciucă,

Alto Madre de Dios curge de-a lungul limitei sudice a Parcului Manú. Pentru a intra în parc, vizitatorii de obicei coboară pe el într-o canoe motorizată vreo cinci ore – mai mult dacă apa este scăzută – apoi urcă pe Râul Manú.

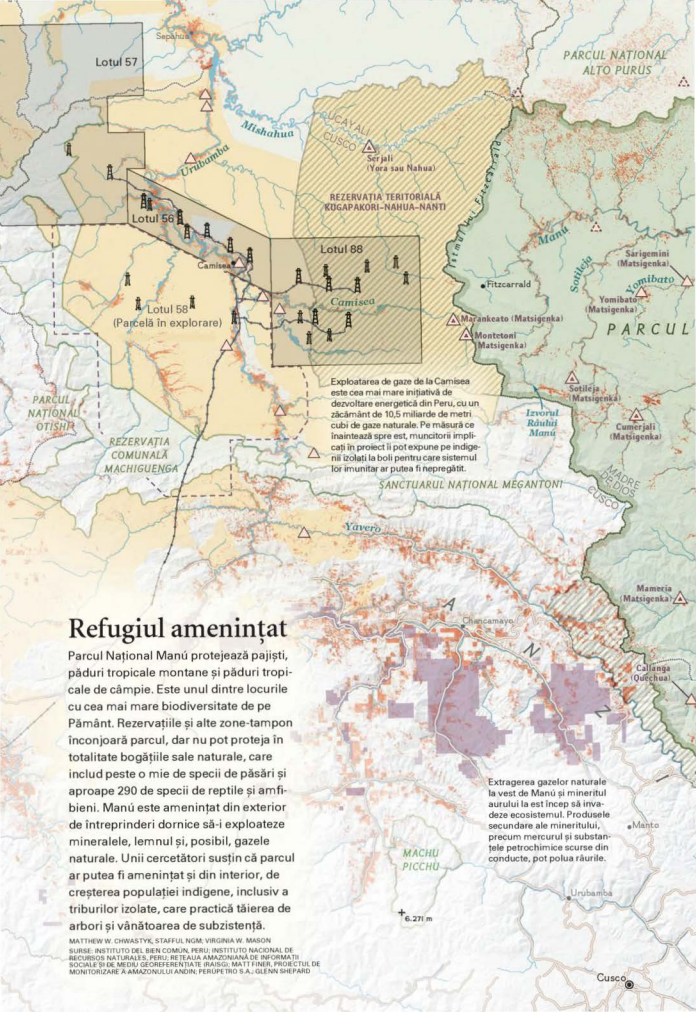

PARCUL NAȚIONAL ALTO PURÚS
Exploatarea de gaze de la Camisea este cea mai mare inițiativă de dezvoltare energetică din Peru, cu un zăcământ de 10,5 miliarde de metri cubi de gaze naturale. Pe măsură ce înaintează spre est, muncitorii implicați în proiect îi pot expune pe indigenii izolați la boli pentru care sistemul lor imunitar ar putea fi nepregătit.

Refugiul amenințat

Parcul Național Manú protejează pajiști, păduri tropicale montane și păduri tropicale de câmpie. Este unul dintre locurile cu cea mai mare biodiversitate de pe Pământ. Rezervațiile și alte zone-tampon înconjoară parcul, dar nu pot proteja în totalitate bogățiile sale naturale, care includ peste o mie de specii de păsări și aproape 290 de specii de reptile și amfibieni. Manú este amenințat din exterior de întreprinderi dornice să-i exploateze mineralele, lemnul și, posibil, gazele naturale. Unii cercetători susțin că parcul ar putea fi amenințat și din interior, de creșterea populației indigene, inclusiv a triburilor izolate, care practică tăierea de arbori și vânătoarea de subzistență.

MATTHEW W. CHWASTYK, STAFFUL NGM; VIRGINIA W. MASON

SURSE: INSTITUTO DEL BIEN COMUN, PERU; INSTITUTO NACIONAL DE RECURSOS NATURALES, PERU; RETEAUA AMAZONIANĂ DE INFORMAȚII SOCIALE ȘI DE MEDIU GEOREFERENȚIATE (RAISG); MATT FINER, PROIECTUL DE MONITORIZARE A AMAZONULUI ANDIN; PERUPETRO S.A.; GLENN SHEPARD

Declarat parc național în 1973 și extins în 2002, Manú protejează peste 17.000 de kilometri pătrați, inclusiv bazinul hidrografic omonim. În 1977, UNESCO a desemnat parcul și una dintre zonele sale tampon drept rezervație a biosferei.
VENEZUELA
GUYANA
GUYANA FRANCEZĂ (FRANȚA)
COLUMBIA
SURINAM
ECUADOR
Amazon
Bazinul hidrografic al Amazonului
PERU
ZONA MARITĂ
BRAZILIA
BOLIVIA
AMERICA DE SUD
Zone protejate
Teritoriu indigen
Zonă-tampon a Parcului Național Manú
Limita Rezervației Biosferei Manú
Așezări (numele grupului indigen)
Comunitate indigenă
Comunitate indigenă aflată la primul contact
Grup izolat în zonă
Drum
Drum propus
Despăduriri 2000-2013
Despădurire în curs
Minerit
În explorare
Planificat sau potențial
Gaze naturale
În producție
În explorare
Conductă
Platformă de foraj
Puț de explorare
0
10 km
Tayakome (Matsigenka)
Maizal (Matsigenka)
Providencia
Stația Biologică Cocha Cashu
Manú
344 m
REZERVAȚIA TERITORIALĂ MADRE DE DIOS (Mashco-Piro)
NAȚIONAL
MANÚ
Izolarea Parcului Manú a fost salvarea lui. Un controversat drum proiectat să lege satele din afara parcului de Cusco și Boca Colorado ar putea însemna oportunități economice mai mari, dar ar putea facilita și exploatarea forestieră și minieră ilegală.
Pinquen
ISLA DE LOS VALLES (Yine sau Piro)
Boca Manú
Diamante (Yine sau Piro)
PUERTO AZUL (Amărăkaeri)
DIAMANTE (Yine sau Piro)
Los Amigos
În zonele-tampon, autoritățile peruane pot promova eforturi de conservare, proiecte pentru comunitatea indigenă și activități sustenabile, precum ecoturismul.
SHIPETIARI
Alto Madre de Dios
Nomole Post
Shipetiari (Matsigenka)
Bldnco
Azul
BOCA ISIRIWE
Limita parcului
Madre de Dios
Palotoa Matsigenka
Itahuania
Shintuya (Amărăkaeri)
Shintuya
Parcelă în explorare
Boca Colorado
San José de Karene
Colorado
Piniipini
Salvación
REZERVAȚIA COMUNALĂ AMĂRAKAERI
PUERTO LUZ (Amarakaeri)
Inambari
SANTA ROSA DE HUACARÍA (Matsigenka Huachipaeri)
Pillcopata
Queros (Huachipaeri)
BARRANCO CHICO
MADRE DE DIOS
CUSCO
Cosnipata
3.850 m
Parcelă în explorare
KOTSIMBA
Mazuko
MADRE DE DIOS
PUNO
Quince Mil
Paucartambo
CUSCO
Izvorul Râului Madre de Dios

urmată de cinci ore într-o canoe cu motor pe Alto Madre de Dios, până la confluența sa cu Râul Manú. Intrarea principală în parc este cam pe-acolo, dar pentru a vizita satul lui Elias și altele – ceea ce necesită permisiune din partea guvernului peruan – Shepard și cu mine a trebuit să mai mergem câteva zile cu barca în sus pe Manú și pe afluenții săi. Izolarea a protejat parcul de tăietorii de lemne și de mineri, precum și de turiști. Cel mult câteva mii îl vizitează în fiecare an.

Având 17.163 de kilometri pătrați, parcul acoperă întregul bazin al Râului Manú, de la pajiștile aflate la apropae 4.000 de metri altitudine, pe fața estică a Anzilor, în jos prin pădurea tropicală montană drapată de mușchi, până la pădurea tropicală de câmpie de la marginea vestică a Bazinului Amazonului. Este un peisaj somptuos, extravagant, copleșitor. Regiunea este traversată de tapiri, survolată de ara-roșii, populată de șerpi. Nouăzeci și două de specii de liliac stăpânesc cerul nocturn; 14 specii de primate se leagănă prin arbori, urmărite de acvile-harpia cu anvergura aripilor de doi metri. Fluturii sunt peste tot: cavaleri-stacojii, enormi morfo, fluturi-de-cristal micuți și transparenți. Și pe fiecare suprafață, verticală și orizontală, sunt furnici. Noaptea, frunzișul scânteiază în lumina frontalei din cauza a ceva care arată a praf magic – ochii strălucitori ai sutelor de mii de insecte.

Există o mie de specii de arbori de toate mărimile, mulți dintre ei împletiți laolaltă cu liane groase. Printre cei mai importanți din punct de vedere ecologic sunt smochinii. Pentru că fac fructe tot anul, ei hrănesc multe animale pe durata sezonului uscat.

„Am văzut o sută de maimuțe într-un singur arbore – spune ecologul John Terborgh, de la Universitatea Duke. În nopțile cu lună, dacă le este foame, se trezesc la ora două și sunt acolo la 4 dimineața." Terborgh și colegii lui au preluat Stația Biologică Cocha Cashu la scurt timp după înființarea parcului în 1973. Zona de cercetare acoperă mai puțin de un procent din parc, dar adăpostește 70 de specii de mamifere nezburătoare și peste 500 de specii de păsări.

„Manú este unul dintre puținele locuri de la tropice unde există o oportunitate de a cunoaște și a studia biodiversitatea în toată splendoarea ei

Tăietorii scot lemnul de esență moale chiar la sud de Parcul Manú. Lemnul de esență tare, precum mahonul, a fost deja tăiat ilegal de-a lungul drumurilor și râurilor din apropiere. Dar parcul în sine a fost în mare parte protejat de rangeri și de inaccesibilitate.

– spune Kent Redford, ecolog la Archipelago Consulting, din Portland, Maine. Este o eflorescență extraordinară de specii, relativ puțin afectată de mâna omului."

Așa bogat cum e, Manú nu este un eden neatins. Există destulă istorie aici. Diverse triburi, vorbitoare de mai multe limbi, au trăit de-a lungul Râului Manú, atât de populat, încât unul dintre triburi îl numea Râul cu Case. Confruntați cu pădurea impenetrabilă și cu războinicii pricepuți, nici incașii și mai târziu nici conchistadorii spanioli nu au reușit să subjuge triburile stabilite acolo. Însă comerțul cu incașii le-a conectat cu regiunea, iar bolile spaniole, care au ucis nu se știe câți, au început să pună regiunea mai mult de un secol de forțele unei economii globalizate, în care inovația tehnologică și cererea consumatorilor dintr-o parte a lumii modelează – și adesea distrug – viețile celor care trăiesc lângă resurse naturale valoroase.

După ce boomul cauciucului s-a încheiat, cei mai mulți piro – care acum sunt adesea numiți *yine,* după numele limbii lor – s-au mutat în josul apei, întemeind în cele din urmă sate precum Boca Manú și Diamante pe Râul Alto Madre de Dios. Spațiul gol l-au ocupat matsigenka. Aceștia au venit de la vest și sud, mai întâi la izvorul izolat, iar în cele din urmă pe malul Râului Manú lăsat vacant, după ce, în anii '60, au fost înființate școli misionare acolo.

În comunități precum Tayakome și Yomibato,

E ușor să ne închipuim că ne uităm la niște oameni necontaminați de civilizație, trăind în fericire primitivă. Trebuie să îmi reamintesc că aceștia sunt mai curând ca niște refugiați din calea genocidului.

în legătură cu lumea largă.

În deceniul 1890, această lume a fost din nou răvășită. Cauciucul pentru anvelope se vindea la prețuri care permiteau îmbogățirea rapidă. Baronii cauciucului au angajat băștinași amazonieni ca să incizeze arborii și să atace alte triburi pentru a lua sclavi. Un baron ambițios, Carlos Fermín Fitzcarrald, a pus mai mult de o mie de oameni, în special membri ai tribului *piro* – rude ale tribului *mashco-piro* care trăiau de-a lungul Râului Manú – să care o navă fluvială bucată cu bucată peste istmul care îl separa de cursul superior al Râului Mishahua. Sosirea lui a deschis Bazinul Manú pentru extragerea cauciucului.

Cu piro drept trupe, Fitzcarrald a încercat să înrobească triburile de pe Manú. Sute au murit ținându-i piept; se spune că râul a curs roșu. Un alt trib, *toyeri,* a fost aproape exterminat. Unii mashco-piro au murit și se crede că alții au fugit în junglă. Descendenții lor sunt cei care au ajuns subiect de știri în ultima vreme, ieșind din junglă și căutând să stabilească un contact.

Pe scurt, geografia politică a regiunii Manú nu este nici primitivă, nici izolată. A fost năpăstuită tribul matsigenka are acum nu numai școli, ci și clinici medicale și telefoane publice prin satelit. Organizația caritabilă Rainforest Flow a instalat recent sisteme de salubrizare și tratare a apei care distribuie apă curată în aproape fiecare gospodărie. Oamenii din aceste așezări risipite – în general, de la o casă nu o poți vedea pe următoarea – își vânează, culeg și cultivă singuri hrana. Dar, de asemenea, ascultă pop peruan la radiocasetofoane portabile și poartă imitații de crocși și tricouri cu inscripții de genul „Palm Beach", împreună cu îmbrăcămintea lor tradițională. Matsigenka de la izvoare încă poartă pânză țesută manual și se descurcă fără bani sau unelte de metal. Cu timpul, o parte dintre ei au ajuns și în satele de pe malurile râului, în căutare de topoare și îngrijire medicală.

Mashco-piro sunt încă și mai izolați. Din vremea cauciucului, ei trăiesc retrași, vânând și culegând în adâncul pădurii. Dar probabil sunt conștienți de existența lumii exterioare, iar în ultimii cinci ani membrii unui grup au început să apară pe plajele Râului Alto Madre de Dios, chiar lângă parc, făcând semne spre bărci și cerând mâncare prin gesturi. Este posibil să fi fost alungați de

intruziunea industriilor minieră, a gazelor naturale și forestieră sau de un declin recent al pecarilor, care reprezintă o sursă majoră de hrană.

Turiștii și localnicii le-au dat lucruri, uneori cu rezultate tragice. În 2011, câțiva mashco-piro l-au ucis pe Nicolas „Shaco" Flores, un bărbat matsigenka, deși acesta le dăduse ani de zile unelte și hrană. În 2015 au ucis un tânăr în satul Shipetiari.

Romel Ponciano este unul dintre membrii tribului yine din sate precum Diamante care lucrează pentru Ministerul Peruan al Culturii, încercând să stabilească relații de prietenie cu rudele lor izolate. El și alții lucrează la un avanpost de pe Alto Madre de Dios, peste râu de locul unde a tot apărut un grup de mashco-piro.

Avanpostul se numește Nomole – „frați" în limba yine. Totuși contactele inițiale ale lui Romel cu grupul izolat au fost stresante. I-au cerut să tragă o săgeată și să-și dea jos hainele. S-au uitat în ochii și în gura lui, i-au mirosit subsuoara, i-au pipăit testiculele – toate acestea pentru a afla dacă era într-adevăr un frate. Între timp, s-a mai împrietenit cu ei – l-au poreclit Yotlu, adică „mica vidră" – dar nu se întoarce niciodată cu spatele. „Poate în cinci sau 10 ani vor umbla ca noi – spune el. Vor mai avea săgețile pentru a vâna, dar nu pentru a ucide. Ucid pentru că le este frică."

Doctorii care i-au examinat pe mashco-piro spun că, până acum, izolarea lor i-a menținut mai sănătoși decât populațiile indigene din așezările locale, care se luptă cu infecții respiratorii și bacterii dentare transmise de străini, care îi pot lăsa cu tuse și fără dinți. Însă izolarea tribului mashco-piro înseamnă și că au imunitate puțină sau deloc, astfel că boli virale precum pojarul și febra galbenă i-ar putea ucide cu ușurință.

În timp ce urmăm un cot al râului în drum spre Nomole, zăresc niște siluete în mișcare pe malul celălalt. Suntem prea departe ca să distingem fețele, dar le putem vedea corpurile arămii goale pe plaja din pietre de râu cenușii. Au un foc aprins, iar fumul alb se duce în sus. Pentru siguranța noastră și a lor, pentru a-i proteja de boli, nu căutăm să intrăm în contact.

Sub cerul larg albastru, înconjurați de jungla aparent nesfârșită, e ușor să ne închipuim că ne uităm la niște oameni necontaminați de civilizație, trăind în fericire primitivă. Trebuie să îmi reamintesc însă că ei sunt mai curând ca niște refugiați din calea genocidului. Traumatizați de boomul cauciucului până la a cincea și a șasea generație, trăind ca vânători-culegători acolo unde strămoșii lor făcuseră agricultură, nu sunt deloc necontactați. Au fost contactați în 1890, din plin.

Boomul devastator al cauciucului a fost urmat de boomuri ale altor resurse. Lemn, aur, gaze naturale – toate sunt smulse din pădure de localnici prost plătiți. Apoi le crește prețul în timp ce trec prin intermediari în centrele comerciale din Anzi. În afara unor tăieri ilegale de arbori, la scară mică, în interiorul parcului, Manú rămâne o excepție de culoare verde închis în acest peisaj al extracției.

Chiar lângă limita nord-vestică a parcului, conductele transportă producția din bogatele zăcăminte din Camisea, care produc până la 34 de milioane de metri cubi de gaze naturale pe zi și contribuie enorm la economia peruviană. Recentele explorări spre sud-est ar putea tenta Peru să introducă o conductă prin parc pentru a se conecta la cele din Camisea. David Hill, de la *Guardian*, care relatează de ani de zile din regiune, spune că o companie, Pluspetrol, este interesată să exploreze în interiorul parcului. Dacă Bazinul Manú va deveni un centru al țițeiului și al gazelor „depinde de societatea civilă peruană și internațională. Depinde de triburile matsigenka și yine" – spune Hill.

Rangerii din Manú, deși insuficienți, descurajează tăietorii de lemne, minerii și vânătorii la scară mică, dar majoritatea observatorilor sunt de acord că simpla izolare a Parcului Manú a fost cea mai bună apărare a sa. „Este protejat de inaccesibilitatea sa" – spune Ron Swaisgood, director științific la Cocha Cashu. Însă „mineritul aurului și prospectările petroliere încep să mănânce din zonele-tampon. Unele dintre aceste degradări se pot scurge în parc".

Un drum ar accelera considerabil scurgerea, iar guvernatorul regiunii Madre de Dios, Luis Otsuka, promovează unul care ar pătrunde mai sus pe Alto Madre de Dios, până la Boca Manú. Nu ar mai fi nevoie ca turiștii – ori forestierii sau minerii – să folosească bărci costisitoare și lacome ca să ajungă

Vidra-uriașă crește până la 1,8 metri și mănâncă până la 3,5 kilograme de pește pe zi. Cândva comună în lacurile și râurile sud-americane, acum este periclitată în majoritatea zonelor. Dar populația din Manú a crescut de când a fost interzisă vânătoarea comercială în 1973.

acolo. Satul Diamante se află de-a lungul drumului propus. Locuitorii îl doresc atât de mult, încât muncesc din greu ca să-l vadă construit.

La plecarea din parc, când ajungem în sat, acesta pare părăsit. Casele zugrăvite în culori vii se grupează de-a lungul râului. Pături din lână, cu imagini cu tigri și păuni, se usucă la soare. Liniștea este întreruptă doar de câțiva copii și niște găini și porci.

Găsim un magazin deschis și bem o bere, prima noastră băutură rece de săptămâni. Pe măsură ce ziua înaintează, bărbații încep să se strecoare înapoi în sat, fiecare cu o macetă în mână și spatele leoarcă de sudoare. Printre ei e șeful satului, Edgar Morales. El spune că bărbații au tăiat o potecă pentru ca inspectorii guvernamentali să poată culege datele necesare obținerii aprobării pentru drum.

Oamenii din Diamante – explică Morales – cultivă multe banane și le duc cu barca să le vândă în Boca Manú, aflat în apropiere. Dar ei știu că ar putea obține un preț mai bun în Cusco și, în general, se simt înșelați. „Copiii noștri care ies să taie lemne nu obțin nimic – spune Morales. Avem câmpuri bune aici, cu pământ negru, roditor. Putem cultiva banane, papaia, ananas, yucca, pe care să le vindem în Cusco. În curând oamenii de aici vor avea propriile mașini. Lumea ne-a avertizat că vor veni oameni răi și ne vor lua pământul, dar avem 800 de oameni aici. Ne putem apăra."

Ministerul Mediului din Peru, care administrează parcul, este împotriva drumului și la fel și majoritatea locuitorilor indigeni ai regiunii – potrivit directorului parcului, John Florez. „Oamenii care îl cer sunt coloniștii – spune el. Diamante este singura comunitate indigenă care vrea drumul."

Mauro Metaki, un învățător amabil din Tayakome, educat de misionari, se opune drumului și este frustrat că unii oameni din comunitate sunt în favoarea lui. „Guvernatorul regional minte – spune el. Sunt proști dacă îl cred. Îi entuziasmează spunând că drumul le va aduce foloase. Va aduce foloase lui și prietenilor lui albi, care vor veni și vor lua lemnul, animalele și aurul. Nu va mai rămâne nimic pentru matsigenka."

Stând la parterul deschis al casei sale, privind afară spre palmierii sălbatici și bananele, mango

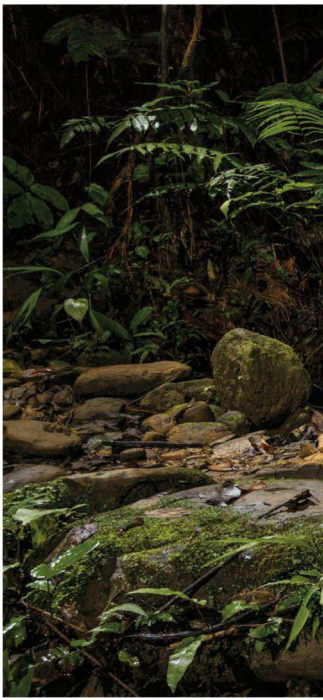

O capcană foto a surprins acest ocelot la pândă. Oceloții cântăresc până la 15 kilograme; mănâncă rozătoare, șopârle, leneși; și găinile vânătorului și fermierului Elias Machipango Shuvereireni – spune acesta. Totuși el admiră frumusețea felinei.

și trestia de zahăr cultivate, ascultând strigătele expresive ale maimuțelor-urlătoare de dincolo de apă, Metaki explică cum vede el Manú. „Este un parc, dar sunt și oameni care trăiesc aici, chiar în mijlocul lui – spune el. Sigur, vânăm și pescuim, dar luăm numai puțin ca să ne hrănim familiile. Știm cum să avem grijă de pădure."

John Terborgh, ecologul de la Duke, își exprimă de mulți ani speranța că matsigenka vor părăsi parcul – de bunăvoie, subliniază el – pentru binele speciilor sălbatice și pentru propriile lor șanse economice. „Dacă sunt de părere că ar trebui să existe așezări permanente în parcurile naționale? – întreabă el. Nu. În această privință, modelul Statelor Unite este unul bun, pe care mă bucur să îl susțin. Ați vrea să avem ferme și sate în Yellowstone sau Great Smoky Mountains?"

Unii matsigenka tineri încep într-adevăr să plece sau, cel puțin, să vină și să plece; învățământul secundar în interiorul parcului este limitat. Samuel Shumarapague Mameria, fost președinte al Yomibato, spune că tinerii care au plecat se întorc schimbați. „Când sunt aici, își picură ierburi în ochi și mănâncă piri-piri – spune el. Când merg în josul râului, mănâncă orez și ceapă și își pierd abilitatea de a vâna. Au capetele doldora de cărți și învățătură." La fel – spune el –, „fetele care merg în josul râului, când se întorc sunt prea leneșe ca să toarcă bumbacul. Sufletele lor se gândesc numai la citit și scris. Sufletele și corpurile lor sunt pline de hârtie."

Unii care merg în josul râului nu se mai întorc deloc, angajându-se în exploatarea forestieră sau în alte profesii. „Vezi tineri plecând la muncă, abandonându-și soția și copiii și întemeind noi familii afară" – spune biologul Rob Williams. Cei mai mulți matsigenka cu care am vorbit ar vrea să existe școli adecvate în interiorul parcului, iar copiii lor să rămână acolo.

Imaginea pe care o au matsigenka despre Manú, la fel ca imaginea lor despre natură, îi include pe ei. În timp ce Terborgh și alți biologi occidentali vin dintr-o cultură care separă oamenii de natură – atât filosofic, cât și ca strategie de conservare –, matsigenka se consideră o parte a ordinii naturii. Ei vânează maimuțe și la fel fac și jaguarii. Plantele și animalele importante au spirite și capacitate de

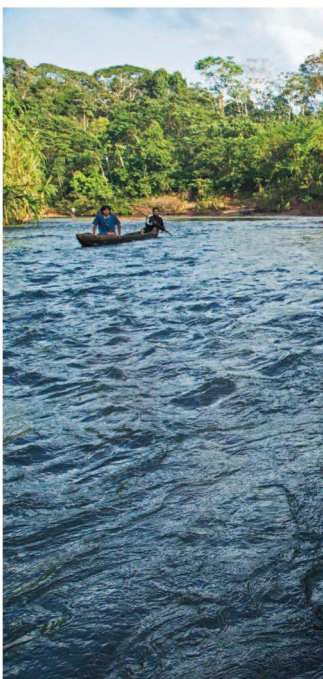

Școlarii matsigenka aflați în excursie mănâncă pește prins printr-o metodă tradițională: rădăcinile de barbasco sunt pisate și aruncate în râu. Rădăcinile secretă rotenonă, o toxină care paralizează peștii, dar nu și pe cei care se hrănesc cu ei.

Elena Chogotaro Oyeyoyeyo (prim-plan, cu bebelușul ei) este una dintre matsigenka din zonele izolate care vin în satul Yomibato pentru a primi bunuri și servicii. Silverio Manibiro Shinti (în picioare) a venit să pescuiască și să ia un topor. Apoi a rămas și a construit o casă.

Pentru matsigenka din satul Yomibato, râul cu același nume este o sursă vitală de hrană și transport. Este și locul unde elevii de la școala satului țin lecțiile zilnice de înot și se zbenguie în timpul pauzelor.

acțiune, întocmai ca oamenii, și nu există o delimitare solidă între ei. În Yomibato, mi s-a povestit în mod firesc despre un bătrân simpatic care s-a transformat în jaguar și a început să ucidă găini și câini. În cele din urmă, jaguarul a fost străpuns în inimă cu o săgeată și ars, pentru ca spiritul lui să nu se întoarcă din nou.

Matsigenka și alte populații indigene din parc nu sunt numai vânători; sunt paznici înarmați neoficiali. Dacă ar fi ca toți oamenii din Manú să plece după studii și muncă plătită – susține Shepard –, ar veni alți oameni, iar aceștia ar fi probabil mai puțin dispuși să respecte regulile împotriva armelor de foc și a extragerii comerciale a resurselor. „Nu există goluri demografice în Amazon" – spune el.

Astăzi, matsigenka servesc drept sistem de avertizare anticipată. Cu casele înșirate pe râurile principale ale parcului, ei ar observa dacă tăietorii de lemne sau minerii sau cultivatorii de coca s-ar muta în centrul lui și, cu săgețile lor mortale, ar putea fi, împreună cu tribul mashco-piro, un factor de descurajare imediat. În Brazilia, *kayapo* îi evacuează pe tăietorii de lemne și pe minerii ilegali.

Și atât timp cât matsigenka nu folosesc arme de foc – spune Shepard –, faptul că vânează nu provoacă mult rău. El și colegii lui au rugat zeci de vânători să-și înregistreze vânătoarea: animalele pe care le-au ucis, cele care au scăpat și cât au mers pentru a le găsi. Au constatat că matsigenka vânează cinci specii suficient pentru a le reduce populațiile – maimuțe-păianjen și lânoase, pecari-cu-buze-albe și două păsări, hocco-amazonian și jacu-amazonian.

Dar au constatat și că n-ar rămâne fără maimuțe-păianjen mai mult de 10% din parc, chiar dacă ar fi ca populația matsigenka să crească rapid în următoarele cinci decenii, în afară de cazul în care vânătorii ar face rost de puști. Cu arme de foc, ar putea să golească rapid pădurea de maimuțe pe o distanță de o zi sau două de mers din satele lor. Dacă matsigenka au respectat până acum interdicția parcului privind armele de foc, s-ar putea să fie din cauză că înțeleg că armele ar putea fi, în cel mai bun caz, un avantaj pe termen scurt.

La cinci ore după ce am început vânătoarea, Elias și familia lui încă scrutează vârfurile copacilor, uitându-se după maimuțe. Mergând pe o creastă, dăm peste un obiect misterios, urât mirositor – un cocoloș de frunze verzi înmuiat într-un lichid închis la culoare și acoperit de muște. Martin, ginerele lui Elias, explică: jaguarii mănâncă frunze și le vomită, purificându-se „exact cum facem noi, ca să fim vânători mai buni". În apropiere, Elias arată o pată umedă de urină de jaguar. „Pișatul acela e de acum" – spune el.

Deodată, jungla explodează de țipete profunde, urgente. O ceată nevăzută de maimuțe-lânoase, la numai câțiva metri sub creastă, anunță un jaguar. Felina e aproape. Îngheț și simt un val de adrenalină. Elias se așază cu calm pe un buștean și bagă mâna în sacul lui de plasă. Scoate câteva frunze de piri-piri și le mestecă.

Medicamentat cum se cuvine, se afundă în vegetația deasă. Are de gând să prindă și o maimuță-lânoasă, și un jaguar, dacă poate. Jaguarii nu numai că rivalizează cu matsigenka pentru maimuțe, dar ucid și copii.

Ceilalți așteptăm, apoi ne furișăm pe potecă. După un moment începe ploaia. Cade din cer cu ferocitatea unui furtun cu presiune. Zgomotul mișcărilor noastre fiind acum acoperit complet de cacofonia unui milion de frunze lucioase lovite de picături, alergăm de pe coasta expusă și ne adăpostim sub copaci. În câteva minute apare Elias, zâmbind, cu mâna goală, învins de furtună.

Ajuns acasă, nu are carne de maimuță de dat soției. Dar un pui de maimuță-păianjen se încălzește lângă foc. Matsigenka adoră să domesticească animale din pădure. Când reușesc să ucidă o maimuță-păianjen, adesea se dovedește a fi o femelă încetinită de puii mici, iar ei aduc acasă orfanii. Odată ce maimuțele cresc, sunt eliberate înapoi în pădure. Acest pui de maimuță este ud până la piele, ca și noi. Mergem și noi lângă foc. Fumul se ridică deasupra arborilor de papaia și plutește peste Yomibato, dincolo de pădure. □

HECTOR SKEVINGTON-POSTLES

Ascultă-l pe fotograful **Charlie Hamilton James** vorbind despre cum este să fii în misiune în Manú. Făcând parte din seria noastră *Exposure*, videointerviul poate fi găsit la *ngm.com/Jun2016*.

Alain Nonchopopo Chogotaro Asuso își face singur arcurile și săgețile. Deocamdată, el și alți vânători matsigenka respectă interdicția parcului privind armele de foc.

Jefuirea trecutului

Comerțul ilegal cu antichități înflorește, făcând ravagii în patrimoniul arheologic mondial.

Confiscat de agenții federali, un sicriu egiptean se află acum într-un depozit secret din New York.

Distrugerile făcute de hoți în multe situri antice

Imagini din satelit cu Mari, un străvechi oraș mesopotamian aflat în Estul Siriei, arată o creștere dramatică a puțurilor săpate de hoți între august 2011 (sus) și noiembrie 2014. Structura din centru este un acoperiș aflat deasupra ruinelor unui fost palat grandios.

FOTO: IMAGE ©2016 DIGITALGLOBE, INC. ANALIZA: AAAS

sunt atât de masive, încât sunt vizibile din spațiu.

Are loc o dezbatere aprinsă privind salvarea capodoperelor

Hoții din Cambodgia decapitează adesea statuile, capetele fiind mai ușor de traficat.

trecutului. Se cuvine să le cumpărăm de la hoți?

FOTOGRAFIE FĂCUTĂ LA ANGKOR CONSERVATION, SIEM REAP

Text: Tom Mueller
Foto: Robert Clark

Doamna cu perucă dungată

și privire fixă zace pe o masă luminată puternic, în timp ce profesoara stă aplecată la distanță de o palmă de fața ei. „Încă e într-o stare remarcabilă... extrem de bine păstrată" – murmură profesoara. Privirea îi alunecă de-a lungul corpului victimei, pictat pe capacul sicriului, apoi îmi arată o tăietură proaspătă, care străbate partea de sus a coapselor, și simbolurile zeului Amun, un ibis și descântece magice din *Cartea Morților*. „Iar aici avem numele și titlul ei: Shesep-amun-tayesher, Stăpâna Casei. Citindu-le cu voce tare, îi îndeplinesc dorința de a fi pomenită și după moarte."

Egipteanca de viță nobilă e moartă de vreo 2.600 de ani. Sarah Parcak, egiptolog la Universitatea din Alabama, la Birmingham, îi studiază sarcofagul interior, una dintre cele trei lăzi de lemn care, cuibărite ca păpușile rusești Matrioșca, i-au adăpostit cândva trupul mumificat, al cărui miros încă plutește în sicriu. Jefuitorii au tăiat sarcofagul în patru, cu un fierăstrău, și l-au expediat par avion în SUA, unde un restaurator l-a reasamblat. După câteva luni, agenții vamali au descoperit sicriul dosit în casa unui vânzător de antichități din Brooklyn. Acum, piesa se află într-un depozit secret din New York City, unde autoritățile federale țin artefacte confiscate din toată lumea: un Buddha uriaș de piatră din India, călăreți de teracotă din China, basoreliefuri din Irak, Siria și Yemen. Toate sunt orfane ale comerțului ilegal cu antichități, victime ale războiului internațional împotriva moșteniriii culturale.

De la criminalii care jefuiesc templele din India până la profanatorii de biserici din Bolivia sau bande de o sută de oameni care prăduiesc morminte din provincia Liaoning, în China, acești tâlhari ne distrug sistematic trecutul. Ca mai toate activitățile ilegale, astfel de jafuri sunt greu de cuantificat. Însă imaginile prin satelit, obiectele confiscate de poliție și rapoartele martorilor din teren indică un comerț înfloritor cu comori furate pe întregul glob.

În Egipt, Parcak a fost pionierul utilizării imaginilor prin satelit pentru cuantificarea jafurilor și a distrugerii galopante a siturilor. Cercetările ei spun o poveste sumbră: un sfert dintre cele 1.100 de zone arheologice cunoscute ale țării au suferit pagube majore. „În ritmul actual al distrugerilor, toate siturile cunoscute din Egipt vor fi grav compromise până în 2040 – spune ea. Îți se frânge inima."

În ultimele două decenii, mai multe procese și repatrieri răsunătoare au dezvăluit latura întunecată a comerțului cu antichități, scoțând la lumină rețele criminale de săpători și traficanți care vând obiectele furate unor muzee celebre și galerii de pe Madison Avenue. În 2002, Frederick Schultz, un comerciant important de artă veche din Manhattan, a fost condamnat la 33 de luni de detenție într-o închisoare federală, pentru conspirație în vederea primirii de obiecte egiptene furate. În 2006, Muzeul de Artă Metropolitan, sub presiunea guvernului italian, a acceptat să returneze celebra cupă a lui Eufronios – un bol pentru amestecat vinul, furat dintr-un mormânt etrusc din apropiere de Roma. Iar în ultimii ani, urgia războiului și frământările din multe țări bogate în antichități, culminând cu jefuirea străvechii Mesopotamii de către Statul Islamic (ISIS), au provocat temeri că acest comerț cu antichități contribuie la finanțarea terorismului.

Și totuși dezbaterea despre felul în care ar putea fi oprite jafurile a ajuns într-un impas. Arheologii dau vina pe comerțul cu antichități pentru aceste jafuri,

susținând că multe dintre artefactele de pe piață ar fi furate. Colecționarii, comercianții și mulți custozi ai muzeelor socotesc că majoritatea tranzacțiilor cu antichități sunt legale. Unii susțin că scopul suprem, protejarea patrimoniului artistic al umanității, îi obligă să „salveze" antichitățile din țările cu situații instabile – chiar dacă asta înseamnă să cumpere de la hoți.

POVESTEA LUI SHESEPAMUNTAYESHER relevă realitatea crudă din aceste întrebări abstracte. Punând laolaltă indicii oferite de egiptologi, curatori ai muzeelor și agenți federali, voi reface traseul ei pornind de undeva, de la un mormânt din Egipt, printr-o rețea complexă de contrabandiști, curieri și comercianți de antichități și până la acest depozit de înaltă securitate din New York City.

Primul pas este să identificăm locul cel mai probabil unde a fost înmormântată Shesepamuntayesher. Studiind hieroglifele de pe sicriu și stilul artistic, egiptologii de la Universitatea din Pennsylvania au ajuns la concluzia că femeia a trăit pe la 600 î.Hr. Căutând cărți egiptene despre sicrie și studiind website-uri de antichități, identific un sarcofag asemănător, al unei femei cu același nume neobișnuit, găsit la Abu Sir al Malaq, sit aflat la 100 km sud de Cairo.

În epoca antică, Abu Sir al Malaq, numit pe atunci Busiris, era un oraș prosper în lunca dintre Nil și Oaza El Faiyum. Era celebru pentru templele închinate lui Osiris, zeul fertilității și al vieții de după moarte, ca și pentru mormintele splendide din istoria sa de 4.000 de ani. Astăzi, în lumina încețoșată a soarelui, Abu Sir arată ca un câmp de bătălie recent bombardat. Cratere și puțuri se cască în nisipurile răscolite, în care jefuitorii de morminte au răscolit pământul cu lopeți, cazmale și dinamită. În căutările lor, au profanat nenumărate morminte, lăsând în jurul puțurilor un grohotiș sumbru de cranii și oase sfărâmate.

Amal Farag, cel mai înalt oficial al Ministerului pentru Antichități, care se ocupă de Abu Sir și siturile învecinate, mă ia într-un tur al sitului, însoțiți de cinci paznici cu kalașnikovuri. O femeie zveltă, bățoasă, de 49 de ani, Farag are o gură aspră și ochi blajini. Culege de pe jos bucăți de lemn de cedru cu cuie de lemn și urme de pigment roșu – fragmente din vechile sarcofage. „Profanatorii păstrează doar bucățile bune. Sfărâmă sau aruncă restul – spune ea. Pentru fiecare piesă ca lumea, distrug câteva sute."

Mă conduce spre un mormânt săpat în panta unui deal, care coboară spre o sală întunecată. Aici, în aprilie 2012, ea însăși s-a confruntat cu trei hoți. În timpul unei vizite de rutină la Abu Sir, împreună cu o colegă, a remarcat un taxi parcat lângă mormânt. Apropiindu-se, cele două femei s-au trezit față în față cu trei bărbați înalți și musculoși, în caftane lungi.

„I-am spus colegei mele: «Dacă ți-e frică, prefă-te că ești foarte mândră»" – spune Farag. Chestia cu mândria a funcționat. După ce s-au uitat urât la ele un moment, fără să spună nimic, bărbații s-au urcat în taxi și au plecat. Acum, Farag mă conduce în interiorul mormântului și îmi arată locul de pe podea unde a găsit două sarcofage splendide, pe care hoții le ascunseseră sub o pătură. Când ochii mi se mai obișnuiesc cu semiîntunericul, văd niște săpate în pereții de stâncă ai încăperii și tuneluri care duc spre alte încăperi, mai adânc în panta dealului.

Poate că și Shesepamuntayesher a fost furată dintr-un mormânt ca ăsta. Probabil că era culcată într-una dintre aceste nișe, înconjurată de obiectele pe care le îndrăgise în viață: bijuterii, un baston, papirusuri cu descântece, cufere decorate cu zei ai morților. Strămoșii și urmașii ei stăteau pesemne în nișele alăturate, fiecare cu propriile comori. Un astfel de mormânt, descoperit intact, ar deschide o fereastră largă spre trecut. Chiar și jefuită de hoți, așa cum e acum, Shesepamuntayesher tot e valoroasă datorită hieroglifelor și picturilor ei. Ar fi fost însă neprețuită dacă ar fi fost excavată corespunzător – precum diferența între o pagină smulsă dintr-o carte și o carte întreagă dintr-o bibliotecă bogată.

Farag și colega ei au reușit să târască cele două sicrie afară din mormânt și să le încarce în mașină, ca să le ducă într-un loc sigur. Pe drumul de întoarcere la minister, au fost urmărite de un Peugeot 504, care s-a apropiat razant de bara lor din spate. În cele din urmă, într-o intersecție, un camion le-a tăiat fața urmăritorilor și așa au scăpat.

După ce ieșim din mormânt, paznicii scanează câmpurile și casele din jur, cu puștile pregătite. Farag

EXPLORER

Urmărește duminică 26 iunie, la ora 22:00, pe National Geographic Channel, episodul *Antichități însângerate,* din serialul Explorer.

îmi explică: localnicii nu simt nicio legătură cu vechea cultură egipteană și își jefuiesc propriul trecut doar ca să supraviețuiască în prezent. Așa gândesc locuitorii săraci ai multor țări bogate arheologic, lucrând ca „săpători de subzistență", plătiți mizer.

Jafurile s-au înmulțit după revoluția din 2011, când forțele de securitate guvernamentale au dispărut. Dar analiza lui Parcak, cu imagini prin satelit, arată că o creștere majoră se produsese deja cu doi în urmă, când criza financiară globală lovise economia egipteană, umflând prețurile la alimente și benzină, ca și cotele șomajului. Unii dintre cei rămași șomeri au recurs la jafuri ca să aibă din ce trăi.

Paznicii ne escortează până la autostradă, iar Farag îmi strânge îndelung mâna. „Să nu vă prindă noaptea pe drum" – îmi spune ea.

Încă se simte aerul revoluției.

EXCAVAREA TRECUTULUI în căutare de profit este o meserie veche de mii de ani. Primul proces cunoscut al unor astfel de hoți în Egipt a avut loc la Teba, în 1113 i.Hr. O bandă de tâlhari conduși de un muncitor care lucra la carieră, un spirit întreprinzător pe nume Amenpanefer, a jefuit mormintele săpate în stâncă. Muncitorul și complicii lui au fost condamnați și probabil executați prin tragere în țeapă.

Și armatele invadatoare au cărat din antichitățile Egiptului. Cuceritorii romani au trimis obeliscuri întregi în cetățile lor, pe corăbii special construite. Din secolul al XVI-lea până la jumătatea secolului al XX-lea, când Egiptul a fost dominat de puteri străine, nenumărate piese din trecutul țării au fost trimise în centre culturale din străinătate ca daruri, tranzacții comerciale sau prin mijloace de constrângere. Arheologii străini primeau o parte din artefactele descoperite în timpul excavațiilor, printr-un aranjament oficial cu autoritățile egiptene, cunoscut drept *partage*, în franceză „a împărți". Călătorii cumpărau antichități de la comercianți autorizați din Cairo, Luxor și din alte locuri. De multe ori, aceste tranzacții se făceau fără documente, fiindcă antichitățile erau considerate de mulți un fel de bunuri personale. Deși existau deja legi pentru protejarea antichităților, în plan cultural conceptele moderne de proprietate – și furt – încă evoluau.

Schimbările în Egipt și nu numai au început să se producă în anii '50, când imperiile coloniale s-au dizolvat și fostele țări supuse au devenit suverane. Inspirate de un nou sentiment de identitate națională, multe țări și-au consolidat legile existente sau au instituit unele noi pentru a-și proteja trecutul, inclusiv artefactele încă neexcavate. În 1983, Egiptul a trecut în proprietatea statului toate obiectele cu semnificație culturală mai vechi de un secol. În 1970, UNESCO a adoptat Convenția asupra mijloacelor de interzicere și prevenire a importurilor, exporturilor și transferurilor ilicite ale drepturilor de proprietate culturală. Până astăzi, 131 de țări au semnat-o.

La 30 km spre nord de Abu Sir, m-am întâlnit cu Mohammed Youssef, directorul a două situri bogate din perioada Regatului Mijlociu, aflate în Lisht și Dahshur. În lunile de haos de după revoluția din ianuarie 2011, bande de hoți le-au jefuit, folosind uneori buldozere și săpând noaptea, la lumina reflectoarelor.

Youssef îmi arată mormântul săpat în stâncă unde, la scurt timp după începutul revoluției, a ascuns, împreună cu unul dintre inspectorii săi, două basoreliefuri magnifice de calcar, scoase dintr-un alt mormânt. Două grupuri înarmate cu mitraliere se certau pentru basoreliefuri. „Când ne-am apropiat, au tras focuri în aer. Nu se temeau câtuși de puțin de noi" – își amintește Youssef. Însă echipa lui s-a întors după plecarea bărbaților înarmați și a recuperat basoreliefurile.

Puterea face dreptatea în zonele instabile, mai ales pe timp de război. În timpul războiului civil din Cambodgia, khmerii roșii și alte grupări militare îi controlau adesea pe jefuitorii de morminte care acționau în zona lor. La fel se întâmplă și astăzi în Siria, când ISIS ia o parte din profiturile obținute prin jaf, ca de altfel și grupările afiliate armatelor președintelui Bashar al Assad, kurzilor din YPG și opoziției.

Youssef spune că localnicii importanți joacă un rol esențial în Lisht și Dahshur. „Există oameni foarte bine cunoscuți implicați în furturi. Sunt figuri proeminente, bogați și imposibil de atins." O familie dintr-un sat apropiat – spune Youssef – comandă o mare miliție privată.

Gen.-brig. Ahmed Abdel Zaher, șeful operațiunilor derulate de poliția antichităților din Egipt, un tip scund, lat în umeri și jovial, spune că multe dintre rețelele de jefuitori de morminte din Egipt sunt structurate ca niște piramide pe patru paliere

(„Piramide, fireşte!“ – chicoteşte el.) Baza, care conţine probabil trei sferturi din forţa de muncă, e alcătuită din ţărani săraci, esenţiali pentru găsirea prăzii – toţi cunosc în detaliu terenul şi monumentele din zonă. La al doilea palier sunt intermediarii care colectează obiectele de la săpătorii locali şi organizează muncitorii în echipe. Jucătorii de la al treilea nivel – îmi spune Abdel Zaher – scot antichităţile din ţară şi în final le vând cumpărătorilor străini din vârful piramidei jefuitorilor.

În Egipt, ca şi în alte ţări-sursă, profitul creşte pe măsură ce artefactele urcă spre vârful piramidei.

Vâslind spre viaţa de apoi, barcagiii de pe Nil îi însoţeau cândva pe egipteni în lungul drum al morţii. Artefactele au fost furate dintr-un mormânt cam prin 2009, când şi-au început călătoria clandestină din Egipt spre Dubai, apoi spre New York şi Virginia, unde au fost confiscate de agenţi federali şi, în final, s-au întors în Egipt.

Conform rapoartelor, uneori hoţii de la nivelul al doilea ajung să revândă obiectele şi de zece ori mai scump decât le-au cumpărat de la săpători. „Vorbim despre infractori profesionişti, iar antichităţile sunt doar unul dintre obiectele cu care fac trafic“ – spune Abdel Zaher. El îmi descrie câteva raiduri recente ale poliţiei, care căuta droguri, dar care a descoperit şi antichităţi alături de narcotice.

În zonele instabile, antichităţile pot urma aceleaşi reţele de distribuţie folosite şi de traficanţii de arme. „De multe ori găseam ascunzători unde antichităţile stăteau alături de RPG-uri [grenade propulsate cu rachetă] şi alte arme“ – spune Matthew Bogdanos, procuror din New York şi colonel în Corpul de Puşcaşi Marini al SUA, care a luptat în Irak la începutul anilor 2000.

Dintre cele aproximativ 50 de porturi, aeroporturi şi rute terestre folosite pentru contrabanda cu antichităţi scoase din Egipt, am ales să vizitez Damietta. Sicriele lui Shesepamuntayesher au fost expediate în SUA din Dubai, ascunse la un moment dat într-un container încărcat cu mobilă. Damietta e unul dintre cele mai aglomerate porturi egiptene pentru transportul cu containere, întreţinând relaţii comerciale intense cu Dubaiul, dar este şi capitala egipteană a mobilei, unde tinerii căsătoriţi se duc să-şi mobileze prima casă. Oficialităţile portuare au confiscat recent mai multe containere cu mobilier care conţineau antichităţi ilicite.

Sunt doar 240 km de la Cairo până la Damietta, dar drumul cu maşina îmi ia aproape 5 ore. Cu o noapte înainte, insurgenţii au ucis doi ofiţeri de poliţie lângă hotelul meu, din apropiere de Cairo, iar pe acest drum s-au mai produs atacuri sporadice cu RPG. Nivelul de securitate este ridicat, drumul fiind blocat de baraje permanente. Studiez fluxul

În Egipt, jefuirea mormintelor e la fel de veche ca și faraonii. Mormântul lui Ramses V și Ramses VI, din Valea Regilor, de lângă Luxor, a fost prădat în urmă cu aproximativ 3.000 de ani, într-o perioadă de criză economică și invazii străine.

JAFURI ȘI CONFLICTE

Sursa de antichități a ISIS

Distrugerea și furtul de antichități cu valoare culturală au adesea legătură cu conflictele. De la izbucnirea războiului civil în Siria, în 2011, jafurile au atins un nivel devastator. Statul Islamic (ISIS) a organizat și a comis cu regularitate aceste jafuri pentru a-și finanța operațiunile.

Articol și ilustrație: Matthew Twombly

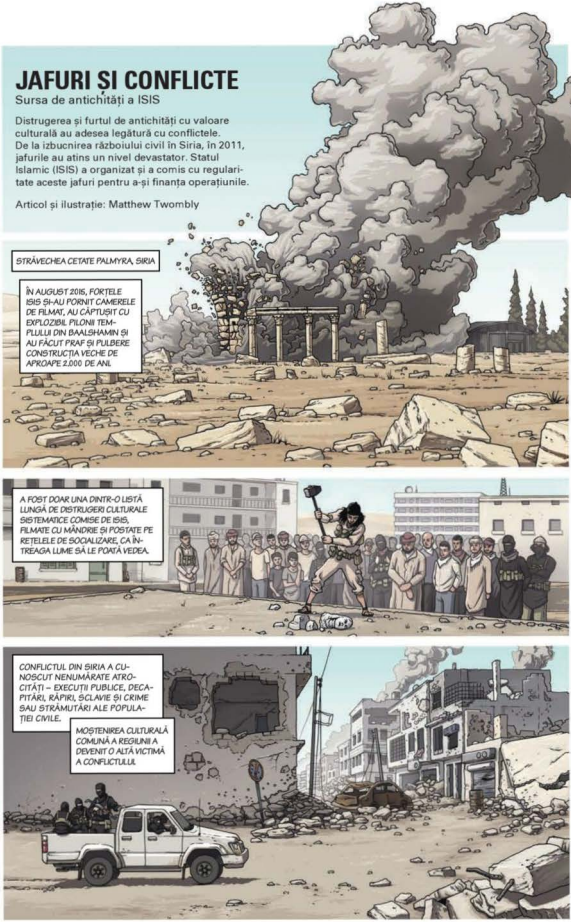

16 MAI 2015; DAYR AZ ZAWR, SIRIA

FORȚELE SPECIALE ALE SUA ATACĂ ÎNTR-UN RAID NOCTURN O FORTĂREAȚĂ ISIS. ȚINTA LOR: ȘEFUL DIVIZIEI ISIS PENTRU RESURSE NATURALE, ABU SAYYAF.

ABU SAYYAF A FOST UCIS, DAR FORȚELE SUA AU RECUPERAT INFORMAȚII IMPORTANTE DESPRE MODUL ÎN CARE ISIS SE FOLOSEȘTE DE ANTICHITĂȚI PENTRU A-ȘI FINANȚA OPERAȚIUNILE...

...PROFITÂND DE PIAȚA NEAGRĂ CA SĂ VÂNDĂ ARTEFACTE, SĂ-ȘI CUMPĂRE ARME ȘI MUNIȚII CU CARE SĂ UCIDĂ ȘI SĂ TERORIZEZE.

DE ASEMENEA, ISIS EMITE PERMISE SPECIALE INDIVIDUALE PENTRU EXCAVAȚII PE TERITORIUL CONTROLAT, TAXÂNDU-I PE JEFUITORII SITURILOR PENTRU ORICE SCOT LA LUMINĂ.

SITURI ÎNTREGI SUNT ASTFEL DISTRUSE, CIURUITE DE PUTURI ȘI JEFUITE DE OBIECTELE DE VALOARE.

ISIS CONSIDERĂ CĂ ACESTE COMORI, CA ȘI CELE DIN PALMYRA, REPREZINTĂ O METODĂ DE A-ȘI IMPUNE CU FORȚA IDEOLOGIA ASUPRA LUMII ȘI DE A-ȘI FINANȚA ACTIVITĂȚILE.

RESTUL LUMII CONSIDERĂ CĂ TEZAURELE REPREZINTĂ O ISTORIE NEPREȚUITĂ, MOȘTENIREA CULTURALĂ COMUNĂ, REDUSĂ LA DĂRĂMĂTURI.

SURSE: MICHAEL D. DANTI, ȘCOLILE AMERICANE DE CERCETĂRI ORIENTALE; DEPARTAMENTUL DE STAT AL S.U.A.

Folosind detartrant de toaletă și o sondă dentară, intermediarii curăță monede antice excavate în Siria. Astfel de hoți de nivelul doi cumpără antichitățile de la săpători, apoi le vând contrabandiștilor și comercianților, care le revând cu profituri considerabile.

FOTO: MATTHIAS BRUGGMANN, CONTACT PRESS IMAGES

nesfârșit de camioane care trec pe lângă blocaje, pline cu ceapă, pepeni, pui vii în cuști și baloți de lână. Sarcofagul lui Shesepamuntayesher ar fi putut fi ascuns în oricare dintre ele.

DUPĂ CE SHESEPAMUNTAYESHER ajunge în Dubai, traseul ei devine, în sfârșit, mai clar. Pe baza e-mailurilor, a declarațiilor vamale și a actelor de transport, procurorii și anchetatorii federali presupun că trei bărbați au fost implicați în trimiterea mumiei din Dubai în Statele Unite: Mousa Khouli, un comerciant de origine siriană care vinde antichități, stabilit în New York City; Salem Alshdaifat, un cetățean iordanian stabilit în Michigan; și Ayman Ramadan, un iordanian stabilit în Dubai. (În final, Khouli și-a recunoscut vinovăția privind contrabanda și întocmirea de declarații false în fața unui agent federal, fiind condamnat la șase luni de arest la domiciliu. Și Alshdaifat s-a declarat vinovat de infracțiunea de întocmire de declarații false în scris și a fost amendat cu o mie de dolari. Ramadan încă nu a fost prins.)

Documentele produse la proces arată că Alshdaifat a trimis fotografii cu setul de sicrie ale lui Shesepamuntayesher către Khouli, iar Ramadan și alți participanți au expediat în final piesele – însoțite de descrieri false referitoare la conținutul și valoarea pachetelor – către Khouli și un comerciant de monede din Connecticut. Khouli a folosit apoi aceleași fotografii ca să vândă mai departe setul de sarcofage unui colecționar din Virginia. Investigatorii de la Agenția pentru Imigrare și Vamă (ICE) a SUA presupun că Ayman Ramadan se ocupa de antichități furate din Siria, Iordan și Libia. Iar schimbul de e-mailuri dintre Alshdaifat și potențialii clienți sugerează că acesta ar fi știut în mod direct de jaful comis în Egipt.

Brenton Easter, agentul special ICE care s-a ocupat de cazul Shesepamuntayesher, observă că rețelele internaționale de hoți colaborează între ele mult mai eficient decât o fac autoritățile care aplică legea. Containerul în care a fost adus în SUA sarcofagul exterior al lui Shesepamuntayesher – remarcă Easter – a fost expediat de Amal Star Antiques, o companie din Dubai. După spusele lui, Amal Star e proprietatea lui Noor Sham, membru al familiei Sham, anticari din Mumbai, India. În cartea sa *Sotheby's: The Inside Story,* jurnalistul de investigație Peter Watson susține că membrii familiei Sham se ocupau de operațiuni masive de jaf și contrabandă, care în anii '90 aduceau în Marea Britanie sculpturi din temple din India, uneori prin Dubai, încredințând spre vânzare mai multe piese importante Casei Sotheby's, din Londra.

„Eu nu-i știu întotdeauna pe băieții buni din toate colțurile lumii, pe oamenii legii din alte țări – spune Easter, examinând o hartă a lumii prinsă pe perete, în biroul lui din sediul Departamentului de Securitate Internă al SUA, din New York. Dar băieții răi par să se știe toți între ei. Parcă fiecare ar vorbi cu ceilalți doar pe «firul scurt».“ Adaugă că, recent, un colaborator din Orientul Mijlociu i-a spus că mulți contrabandiști și comercianți din regiune îi urmăresc cu grijă activitatea. Dă din cap cu o mișcare bruscă, ținând buzele țuguiate. „Asta înseamnă că le-am atras atenția. Foarte bine. Acum știu că-mi fac treaba ca lumea.“

SPRE DEOSEBIRE DE ALTE MĂRFURI ilicite, cum ar fi drogurile sau armele, antichitățile furate își încep clandestin traseul, dar îl termină cu acte în regulă (cel puțin aparent), originile lor ilegale fiind „spălate“ pe măsură ce trec prin rețelele de traficare. Fără o proveniență detaliată – un lanț întreg de proprietari cu acte în regulă – e imposibil să știi dacă un obiect a fost obținut onest sau prin furt. Însă multe obiecte colectate legal de la sursă nu vin cu informații solide despre proveniență, generând o dilemă cu care colectorii, comercianții și curatorii muzeelor se confruntă la fiecare posibilă achiziție.

Mousa Khouli a vândut-o pe Shesepamuntayesher unui întreprinzător din industria farmaceutică și colecționar de antichități pe nume Joseph Lewis, care locuiește în Virginia. Lewis a fost pus sub acuzație împreună cu Khouli și ceilalți în mai 2011, pentru conspirație la contrabandă și spălare de bani. După aproape trei ani de procese intense, a încheiat o înțelegere cu procurorii și toate acuzațiile au fost retrase. Lewis neagă că ar fi făcut ceva greșit, spunând că ar fi cumpărat obiectele în SUA, de la un comerciant care s-a ocupat de import.

Dacă există o genă a colecționarului, Joe Lewis sigur o are. Mama lui colecționa șticluțe de oțet, elefanți decorativi și rațe de lemn, folosite ca momeală la vânătoare, în timp ce tatăl era pasionat de arme

de foc. La rândul lui, Lewis a început să pună furnici în sticle imediat ce a învățat să meargă. Acum, casa lui de 600 m² găzduiește toate sticluțele, rațele și pahidermele mamei lui, împreună cu colecția lui de 30.000 de insecte și o mulțime de antichități egiptene importante.

„Dacă îmi dai două lucruri de-un fel, mă apuc imediat să fac o colecție" – spune Lewis, un bărbat de 60 de ani, îngrijit și voios, care parcă țipă atunci când vorbește. Îmi arată lădițe din lemn de cireș pline, sertar după sertar, cu lăcuste cu aripi violacee, fluturi iridescenți și viespi gigantice, toate simțit același frison de uimire la Sotheby's, în fața bustului negru de diorit al unui preot din Templul din Karnak și știind că, pentru 500.000 de dolari, ar putea fi al meu.

Viitorul colecțiilor de antichități este amenințat de încălcarea constantă a legilor americane și străine – spune Lewis, care de curând a contribuit la înființarea unei asociații care să-i apere și să-i educe pe colecționari. Îmi recită câteva dintre principiile lor de bază: colecționarii, ca și muzeele, apără proprietatea culturală a omenirii, pe care țările-sursă de multe ori nu reușesc să o protejeze. Chiar și atunci când un obiect

Tot felul de artefacte, unele posibil false, sunt puse în vânzare în casa unui negustor de antichități din partea de nord-vest a Siriei. Reproducerea de antichități a devenit o industrie importantă în multe țări, unde falsurile sunt băgate pe gât cumpărătorilor neavizați, folosite pentru a ascunde antichități autentice în timpul transportului sau chiar plasate prin muzee, în locul pieselor originale.

FOTO: MATTHIAS BRUGGMANN, CONTACT PRESS IMAGES.

încremenite pe veci în ace. Vedem și admirabila lui colecție de piese egiptene, care include câteva sarcofage uluitoare, ținute în lăzi cu climat controlat, în condiții demne de muzeu.

În timp ce admirăm o superbă statuie pictată a lui Ptah-Sokar-Osiris, cu fața solemnă, aurie, și ochii hipnotici, simt același fior pe care l-am mai trăit și în fața altor antichități egiptene – sentimentul straniu că există un freamăt al vieții imediat sub suprafața nemișcată. Înțeleg dorința de a deține un asemenea obiect și de a trăi o vreme sub privirea lui calmă, infinită. Cu numai câteva luni înainte, am antic nu este excavat de arheologi, își poate păstra o valoare științifică semnificativă. Mulți colecționari îmbogățesc tezaurul cunoștințelor publice, împărțind antichitățile lor cu experți și muzee.

O colaborare tot mai strânsă între comunitatea colecționarilor și cea a specialiștilor ar putea crea un registru global al obiectelor arheologice legitime, care ar deveni un instrument puternic de luptă împotriva jafurilor – consideră Lewis. „Dacă un obiect nu se află pe listă, nu poate fi cumpărat sau vândut – spune el despre această bază de date ipotetică. Dacă nu e pe listă, e furat. Punct!"

Un paznic de la Abu Sir al Malaq supraveghează un cimitir străvechi, plin de oase umane și puțuri săpate de jefuitori. Furturile reprezintă aici o problemă veche, dar jafurile s-au inmulțit enorm după criza financiară globală și revoluția egipteană din 2011.

Eshe

Un *huaquero*, adică un jefuitor de morminte, vinde o bucată de pânză pictată, într-un cimitir din Huarmey, în Peru. Este oare un artefact autentic, furat dintr-un sit preincaș din apropiere, sau doar un fals făcut în zilele noastre? Numai un expert poate spune.

Iar Lewis nu e nici pe departe cel mai vocal susținător al colecționarilor. James Cuno, președinte și director executiv al J. Paul Getty Trust, spune că multe repatrieri recente au fost niște greșeli, fiindcă misiunea muzeelor enciclopedice este să colecționeze, să conserve și să împărtășească tuturor moștenirea culturală a lumii – în timp ce returnarea obiectelor în zonele de conflict e riscantă. Pentru asta – spune el – achiziționarea de obiecte furate n-ar trebui respinsă total, dacă astfel ar fi salvate de la pierdere sau distrugere.

„Ați fi de acord să nu negociați niciodată cu teroriștii, chiar dacă prin negocieri ați putea salva niște ostatici? – întreabă el. Simpla decizie de a nu participa pe o piață nu face piața respectivă să dispară. N-avem de-a face cu niște probleme simple, în alb-negru, complet lipsite de riscuri."

Deși comerțul cu antichități a salvat probabil multe capodopere de la distrugere, zonele nesigure în care operează lasă loc acuzațiilor că impulsionează jafurile – și par să-i încurajeze pe unii dintre participanți să se amăgească singuri cu privire la proveniența prețioaselor lor obiecte.

Lewis spune că preferă să nu discute despre cazul Shesepamuntayesher, dar precizează că a cumpărat setul ei de sarcofage numai după ce Mousa Khouli, comerciantul, i-a dat explicații plauzibile cu privire la proveniența lor (Khouli a susținut că acestea proveneau din colecția tatălui său.)

Și iată problema: Convenția UNESCO din 1970, legile patrimoniale, procesele judecate în instanță și repatrierile de la începutul anilor 2000 – toate ar fi trebuit să furnizeze detaliile despre proveniență. Și totuși mulți colecționari, comercianți, case de licitații și curatori de muzee încă par să se simtă îndreptățiți să păstreze aceleași secrete și anonimate care, în mod tradițional, învăluiau în mister comerțul cu antichități. Vânzările private de la marile case de licitații sunt în creștere, iar provenințele vagi, de tipul „dintr-o colecție privată din Elveția" sau „moștenire", rămân obișnuite.

Să luăm, de pildă, statuia preotului pe care am admirat-o la Sotheby's. Cu o săptămână înainte să fie scoasă la licitație, Christos Tsirogiannis, arheolog criminalist la Universitatea din Glasgow, a dezvăluit că făcea parte din „Arhiva Schinoussa", o bază de date fotografică întocmită de o rețea notorie de hoți și traficanți. Simpla prezență a unui obiect în această arhivă nu e o dovadă în sine că obiectul are surse necurate, dar faptul că, descriind proveniența statuii, casa de licitații a omis acest detaliu ridică deja niște întrebări deranjante. (Sotheby's susține că afirmațiile lui Tsirogiannis sunt „incorecte și iresponsabile".)

„Din anul 2007 încoace am identificat numeroase obiecte din aceste arhive [ale jefuitorilor] în aproape toate marile licitații – spune Tsirogiannis. Faptul că multe case de licitații continuă să le vândă demonstrează că nu sunt foarte preocupate să-și schimbe comportamentul. Tot ce vor este să continue să vândă."

Sursele de proveniență generice sau inexistente sunt de mult timp acceptate la marile case de licitații, chiar și pentru obiecte de artă din zone de război sau afectate de jafuri. Din anii 1970 până în 2011, case de licitații, printre care și Christie's sau Sotheby's au vândut adevărate capodopere de sculptură khmeră, în ciuda riscului evident ca piesele respective să fi fost furate din temple din junglă, în timpul cumplitului război civil din Cambodgia sau imediat după. Și marile muzee, precum Metropolitan sau Muzeul de Artă din Cleveland, au cumpărat sau au primit statui khmere.

„Aceste piese ar fi trebuit să creeze oriunde toate suspiciunile din lume. Nimeni nu ar fi avut cum să fie cumpărător sau vânzător de bună credință – spune Tess Davis, avocat și director executiv al Coaliției Antichităților, un grup de susținere din Washington, D.C. Cu numai câțiva ani înainte, colecționarii deplângeau absența pieselor de artă cambodgiene în SUA. Dar după izbucnirea unui război

Egiptologul **Sarah Parcak,** bursier NG, a câștigat Premiul TED 2016 pentru analiza imaginilor din satelit ale jafurilor de morminte. Ea va folosi bursa de un milion de dolari pentru o platformă de protejare a siturilor.

Cum pot contribui cititorii la combaterea jafurilor? Platforma on-line pe care o construim va da oricui are un computer puterea de a monitoriza prin satelit siturile arheologice și a cartografia activitatea hoților. Vrem să lansăm site-ul spre sfârșitul anului. (Vezi *natgeo.org/space-archaeology.)*

civil echivalent cu un genocid, piața a fost ca prin farmec inundată de capodopere fără proveniență, cu urme evidente ale furturilor violente, unele piese fiind pur și simplu retezate de la gleznе!"

După ce am urmărit sarcofagele lui Shesepamuntayesher în rețeaua infracțională care le-a adus din Egipt în SUA, e greu pentru mine să nu admit că achiziționarea unui artefact fără o descriere clară a provenienței este altceva decât o orbire conștient asumată. Arheologul Ricardo Elia e de acord: „E clar ca lumina zilei – spune el, invocând legile de bază ale economiei. Plătești pentru obiecte furate, încurajezi furtul."

„Acest tip de colaborare, care se axează mai degrabă pe împrumuturi pe termen lung decât pe achiziții imediate, e un bun pas înainte, unul hotărât, pentru curatorii muzeelor" – remarcă Patty Gerstenblith, profesor la Facultatea de Drept a Universității DePaul, specializat în patrimoniu cultural.

Pe 23 aprilie 2015, sarcofagul lui Shesepamuntayesher a fost adus cu avionul înapoi în Egipt, unde acum este expus la Muzeul de Egiptologie din Cairo. Iar curatorii de muzee și colecționari precum Lewis pledează pentru întocmirea unei baze de date a antichităților care să descurajeze

Un luptător din secolul al X-lea, cunoscut sub numele de Duryodhana, împodobea cândva templul Prasat Chen, din partea de nord a Cambodgiei. Hoții au retezat statuia de la glezne în timpul războiului civil și au scos-o clandestin peste graniță, prin Thailanda. O licitație din 2011 de la Sotheby's a fost anulată, iar statuia din calcar s-a reîntors în Cambodgia.

FOTOGRAFIATĂ LA MUZEUL NAȚIONAL DIN CAMBODGIA

Lupta pentru proprietăți culturale continuă, însă există semne dătătoare de speranță. În 2010, Muzeul de Arte Frumoase din Boston a înființat un nou post, „curator pentru verificarea provenienței" – prima și unica poziție de acest fel din Statele Unite. În 2013, oficialitățile de la Muzeul Metropolitan au repatriat din proprie inițiativă două statui khmere semnate – acțiune întreprinsă ulterior și de Muzeul de Artă din Cleveland și de alte muzee din SUA. Continuând, Metropolitanul a organizat o mare expoziție de artă din Asia de Sud-Est, cu cooperarea Guvernului Cambodgiei.

jafurile și propun întâlniri cu arheologi în vederea stabilirii unui teren comun.

Găsirea acestui teren este esențială, în țările-sursă ca și în cele beneficiare – spune Sarah Parcak. Foarte probabil că jafurile vor continua până când săpătorii din Egipt și cumpărătorii din străinătate vor considera antichitățile ca fiind nu doar niște obiecte splendide, ci și pasaje vitale din povestea trecutului nostru.

„Istoria omenirii este cea mai grozavă poveste spusă vreodată – afirmă Parcak. Singurul mod în care o putem înțelege pe deplin este s-o descoperim împreună." □

Înotând cu tigrii

Un scufundător novice dă nas în nas cu unii dintre cei mai temuți prădători ai oceanului – și le cunoaște o altă față.

Cu fălcile și dinții făcuți să sfărâme și să taie obiecte tari, cum sunt carapacele de țestoasă, un rechin-tigru care întâlnește un aparat foto își poate permite să muște mai întâi și să-și facă mai târziu probleme dacă e comestibil sau nu.

Un scufundător urmărește atent un rechin-tigru în Bahamas. Dar scena nu este neapărat atât de periculoasă pe cât pare: „tigrii" se bazează pe elementul-surpriză la vânătoare și e puțin probabil să atace scufundătorii care se uită la ei.

Text: Glenn Hodges
Foto: Brian Skerry

Am văzut *Fălci* în vara lansării, în 1975. Aveam nouă ani și îmi amintesc și acum de izbucnirea emoțională din sală când Brody a omorât în sfârșit rechinul monstruos. Filmul mi-a plăcut la nebunie, iar în noaptea aceea am visat că înota un rechin în vasul de toaletă și mă urmărea pe hol.

Experiența mea a fost și a Americii. Tuturor ne-a plăcut la nebunie *Fălci* și toți am ajuns să ne temem paranoic de rechini. Am crescut în apă, acasă la bunici, pe țărmul statului Connecticut, și, deși am înotat și după *Fălci*, mereu mă urmărea teama vagă că în orice clipă m-ar putea trage de picior niște dinți. Sora mea, cu doi ani mai mică, a fost atât de traumatizată de film, încât nu mai intra în apă decât când cobora mareea. Nu conta că pe coasta Connecticutului nu existaseră decât două cazuri de mușcătură de rechin din 1900. Datele nu sunt niciodată la fel de șocante ca sentimentele.

Așadar, când am primit misiunea aceasta, am hotărât să fac ce nu-mi dorisem niciodată: să înot cu rechinii. Urma să iau lecții de scufundări cu tubul de oxigen și să merg într-un loc din Bahamas numit Tiger Beach, Plaja Tigrilor, unde să mă scufund printre rechini-tigru, specia responsabilă de mai multe atacuri documentate decât oricare alta, cu excepția marelui-alb. Avea să fie prima mea scufundare după primirea brevetului de scufundător – așadar, prima în afara unei piscine sau în afara unei cariere inundate din Maryland – și nu aveam să fiu în cușcă. Cei mai mulți care au aflat de planul meu au fost de părere că eram ori foarte curajos, ori foarte prost.

Dar nu voiam decât să destram o iluzie. Cei care fac cunoștință îndeaproape cu rechinii tind să se teamă cel mai puțin de ei și nimeni nu se apropie de rechini mai mult decât scufundătorii. Cei care își desfășoară activitatea la Tiger Beach vorbesc cu drag de rechinii-tigru de acolo, cum ai vorbi despre copii sau animalele de companie. Le dau porecle și li se luminează fața când povestesc despre ciudățeniile personalității acestora. În ochii lor, rechinii

Rechinii-tigru din apele protejate din Bahamas se află în siguranță, dar ei rămân rareori în același loc mult timp. Migrațiile îi aduc de multe ori în vizorul companiilor de pescuit comercial. Deși peste 70 de specii de rechin se află într-o situație mai gravă decât rechinii-tigru, conservaționiștii îi clasifică în continuare drept „aproape amenințați".

aceștia nu sunt mâncători de oameni, cum nu sunt nici câinii. (De fapt, este demonstrabil că sunt și mai puțin mâncători de oameni: în 2015, s-au înregistrat 34 de decese umane în urma atacurilor câinilor în S.U.A., dar numai șase victime în urma atacurilor rechinilor la nivel mondial.)

E complicat totuși să destrami iluzii, fiindcă realitatea este rareori un lucru simplu sau opusul său simplu. Cu o zi înainte de prima mea scufundare la Tiger Beach, s-a anunțat la știri că în Hawaii un bărbat fusese atacat de un rechin-tigru atât de necruțător, încât omul reușise să scape de-abia după ce îi smulsese rechinului un glob ocular. Se alesese cu picioarele schilodite, iar unul trebuise amputat. (Îl cheamă Tony Lee și am vorbit cu el la o lună după atac. Spune că nu crede că i-a smuls tot globul ocular, probabil doar l-a spart, dar în mod sigur asta l-a făcut pe rechin să fugă. Și mitul că scapi de rechin dacă-i tragi un pumn în nas? Tony nu s-a ales decât cu încheieturile degetelor zdrelite.) A fost unul dintre cele trei atacuri înregistrate doar în luna aceea în largul coastei Oahu, parte a creșterii îngrijorătoare a numărului de incidente din ultimii ani, ceea ce a determinat statul Hawaii să comande un studiu al modelelor de deplasare ale rechinilor-tigru.

Dar aici e important să subliniem că rechinii-tigru

nu sunt relevanți doar din cauza numărului de oameni mușcați. Ca prădători din vârful piramidei, acționează ca o forță de echilibrare crucială în ecosistemele oceanice, impunând limite comportamentale altor animale, ca țestoasele marine. Așadar, sunt esențiali pentru sănătatea ecosistemelor cu iarbă-de-mare, habitatul unei mari varietăți de animale marine.

Mai mult, e posibil ca rolul rechinilor-tigru în ecosistemele oceanice să crească odată cu schimbările climatice. Dacă planeta și oceanele ei continuă să se încălzească, unele specii vor avea de câștigat, iar altele – de pierdut; or, rechinii-tigru vor fi probabil printre câștigători. Le place apa caldă, mănâncă aproape orice și fac pui mulți. (Rata de reproducere redusă a multor altor specii de rechini le face deosebit de vulnerabile la locul primei scufundări tot spuneau câte ceva care să-mi aducă aminte asta. (De genul: „Serios, chiar nu-mi vine să cred că asta e prima ta scufundare.")

Dar toată trăncăneala s-a oprit când am ajuns la fața locului și operatorii noștri de scufundare, Vincent și Debra Canabal, au început să arunce peste bord bucăți însângerate de pește. Aproape imediat apa s-a umplut de rechini-de-recif-caraibieni – zeci și zeci, majoritatea între 1,5 și 2 m lungime, care se îmbulzeau și se băteau pe bucățile de pește. Au urmat rechinii-lămâie – ceva mai lungi și mai subțiri –, care se iveau ici-colo, iar în cele din urmă Vin a văzut o siluetă uriașă și întunecată. „Tigru!" – a strigat el, arătând cu degetul. Și-a pus costumul în grabă și a sărit în apă, cu o ladă de scrumbii, ca să-l

Nu eram sigur dacă îi plăceam rechinului ca amic sau ca pizza. Mânuiam cu exces de zel bățul de plastic de un metru pe care-l aveam cu mine ca să țin rechinii la distanța de o lungime de braț.

pescuitul excesiv.) Una peste alta, trăsăturile acestea fac din tigri una dintre cele mai rezistente specii de rechin. Sunt și printre cei mai mari: femelele adulte pot depăși 5,5 m și greutatea de 570 kg. Doar marii-albi și alte câteva specii îi depășesc ca mărime. Iată, deci, explicația completă a expediției mele la Tiger Beach: voiam să vin să fac cunoștință cu rechinii care s-ar putea să populeze tot mai mult oceanele noastre.

TIGER BEACH nu e o plajă adevărată. E un banc aproape de suprafață, la vreo 40 km spre nord de Insula Grand Bahama, alcătuit din petice de nisip, iarbă-de-mare și recif de coral, care a început să atragă scufundătorii acum aproximativ un deceniu. Este un habitat excelent pentru rechinii-tigru și are condițiile ideale pentru urmărirea lor. Apa are 6-14 m adâncime și, de obicei, o limpezime de cristal. Îți ataşezi niște greutăți, te scufunzi până la fund și te uiți la rechini cum trec.

Dar oricât de ușoară ar fi scufundarea din punct de vedere tehnic, de obicei se ajunge la ea treptat. Colegii mei aveau la activ sute de scufundări, iar în călătoria cu barca, timp de două ore, din acea dimineață spre hrănească pe fund – pe de o parte, ca să-i dea de lucru cât timp intrau în apă restul dintre noi, iar, pe de alta, ca să se asigure că n-avea să-i fie prea foame când ajungem acolo. Nu m-a deranjat nimic din toate astea – comentariile scufundătorilor, vânzoleala rechinilor, primul meu pas uriaș în apă – până când am atins fundul și a trebuit imediat să gonesc primul rechin-tigru pe care-l aveam în fața ochilor, cu toate cele 360 kg ale lui.

După cum povestea Debbie mai târziu, „Sophie" fusese pur și simplu curioasă și prietenoasă. „I-a plăcut muuult de tine" – spunea Debbie iar și iar, fiindcă Sophie îmi dăduse foarte multă atenție în timpul scufundării (serios, nu se mai dezlipea de mine). Pe atunci nu eram sigur dacă îi plăceam ca amic sau ca pizza și mânuiam, ca un ninja cu exces de zel, bățul de plastic de un metru pe care-l aveam cu mine ca să țin rechinii la un braț distanță. Dar după ce i-am văzut pe Vin și Debbie cum îi tratau la scufundările din săptămâna următoare – cum îi mângâiau după ce le dădeau câte un pește, cum îi împingeau cu blândețe când venea vremea să plece – mi-a fost mai ușor să văd rechinii într-o lumină foarte blândă. N-au

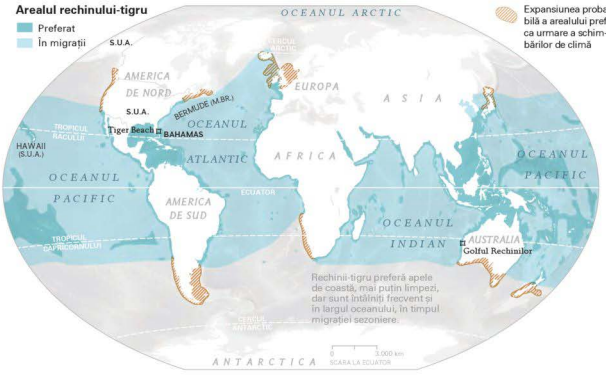

făcut nici măcar o singură mișcare bruscă sau agresivă către cineva; se deplasau încet, în mod deliberat, înotau în cercuri largi, apoi se lăsau să plutească spre lada cu mâncare, iar eu mă simțeam, surprinzător, în siguranță în prezența lor. Nu e o exagerare: mi s-a părut mai periculos drumul cu taxiul de la Aeroportul Freeport decât scufundările cu acești rechini.

Majoritatea rechinilor-tigru de la Tiger Beach sunt obișnuiți cu scufundătorii, cu mâncarea primită și cu faptul că nu trebuie să muște mâna care îi hrănește. Dar nici măcar cei care nu sunt obișnuiți cu rutina (cum am avut unul în prima zi de scufundări) nu prezintă, de obicei, pericol pentru scufundători. Rechinii-tigru sunt prădători de ambuscadă, își prind prada furișându-se și luând-o prin surprindere. La Tiger Beach nu înoți orbește la suprafață, pe placa de surf sau fără, ca majoritatea victimelor atacurilor. Ești jos, la nivelul rechinilor și te prezinți ca altceva, nu ca pradă – de aceea, scufundările cu ei sunt destul de sigure.

Dar nu mai sigure de atât. Există filmări cu momente periculoase la Tiger Beach – într-una, un rechin-tigru încearcă să-i înhațe unui scufundător capul de pe umeri, iar în alta, tigrul se repede la piciorul scufundătorului – și a existat și un atac fatal, în 2014, când un scufundător a dispărut pur și simplu. Și grupul nostru a avut parte de o sperietură, când a trecut printre noi un pește-înger, iar rechinii-de-recif și rechinii-lămâie au înnebunit și s-au repezit după el, în timp ce peștele încerca să se ascundă între picioarele oamenilor. (N-am lipsit nici eu din tornada rechinilor: încercam să-i țin la distanță în timp ce săgetau pe lângă mine și mi se izbeau de picioare, lucru care era la fel de tulburător pe cât vă imaginați.) Toată lumea, inclusiv Debbie, era convinsă că în îmbulzeala aceea avea să fie mușcat cineva, iar în jurul nostru se învârteau trei rechini-tigru de 450 kg, care probabil s-ar fi arătat brusc interesați de un scufundător rănit care s-ar fi zbătut.

Incidentul a fost o întâmplare trecătoare, iar a doua zi eram din nou în apă. Dar a fost genul de întâmplare care-ți amintește că rechinii sunt animale sălbatice și că Tiger Beach e un loc sălbatic, iar animalele și locurile sălbatice sunt imprevizibile prin însăși natura lor. Iar rechinii-tigru, potrivit oamenilor de știință care îi studiază, sunt în mod special imprevizibili.

MATTHEW W. CHWASTYK, STAFFUL NGM
SURSE: IUCN; DEPARTAMENTUL PENTRU PESCUIT ȘI ACVACULTURĂ, FAO; AQUAMAPS

Sănătatea acestui recif de corali din Bahamas depinde de rechinii-tigru în moduri pe care încă nu le înțelegem. Cercetătorii din Australia au descoperit că prădătorii împiedică animalele care pasc să degradeze ecosistemele cu iarbă-de-mare.

Un pui nou-născut, capturat de cercetători în Hawaii (loc preferat de rechinii-tigru), prezintă pe corpul lung de un metru dungile tipice care dau numele speciei. Cu vârsta, modelul se va estompa.

DUPĂ TIGER BEACH, am zburat la Oahu ca să mă întâlnesc cu Carl Meyer la Universitatea Hawaii, pentru a discuta despre cercetările lui asupra creșterii recente a numărului de atacuri ale rechinilor-tigru. Meyer a atașat, împreună cu echipa lui, emițătoare cu recepție prin satelit și dispozitive de urmărire acustice pe sute de rechini-tigru și spune că de-abia încep să-i înțeleagă.

Majoritatea speciilor de rechin se deplasează destul de previzibil – spune el. „Ziua merg într-un loc, noaptea într-altul. Dar, în bună măsură, la rechinii-tigru nu vedem același lucru. Se întâmplă să apară oricând, zi sau noapte, și se poate să fie acolo și azi, și mâine sau să fie acolo azi, după care să nu mai apară timp de trei ani."

Cel puțin o parte din caracterul acesta imprevizibil se trage, probabil, din obiceiurile lor de vânătoare – spune Meyer. Ca vânători de ambuscadă, rechinii-tigru se bazează pe elementul-surpriză pentru prinderea prăzii, or, „dacă ești previzibil, prada se va adapta la previzibilitatea ta. Deci are sens să apari din senin într-o zonă și să nu rămâi acolo prea mult."

Meyer spune că nu știe de ce s-au înmulțit atât de mult atacurile din Hawaii în ultimii ani, de la o medie de mai puțin de patru pe an între 2000 și 2011, la aproape zece pe an între 2012 și 2015. Dar spune că se așteaptă la o creștere pe termen lung a numărului de atacuri fiindcă în apele din Hawaii se află tot mai mulți oameni.

Cât despre motivul pentru care atacurile se petrec mai ales toamna, el arată că atunci se apropie rechinii-tigru de insulele mari ca să nască. Femelele investesc în ovulație o cantitate enormă de energie. Icrele lor sunt „enorme" – cât mingile de baseball – și pot avea și 80 de pui la o pontă. O posibilă consecință – deși, avertizează el, e vorba de o „ipoteză complet netestată" – este că femelele însărcinate ajung la insule înfometate, ceea ce le accentuează înclinația de a mânca orice. Dar creșterea frecvenței atacurilor toamna, comportament care este observat de localnicii din Hawaii de generații (surferii numesc luna octombrie *sharktober*) poate fi și un rezultat al faptului că în acea perioadă a anului vin în jurul insulelor mai mulți rechini.

Pe lângă populația umană tot mai numeroasă din Hawaii, un alt factor posibil este înmulțirea țestoaselor marine. Țestoasele-verzi au intrat sub protecția legii federale în 1978, după decenii de exploatare intensivă. De atunci, populația crește. Acum sunt văzute des în largul coastelor din Hawaii și sunt hrană obișnuită pentru rechinii-tigru.

În Bahamas, unde s-a interzis din 1993 pescuitul cu paragate și ale cărei ape au fost declarate sanctuar pentru rechini în 2011, ecosistemele marine sunt relativ sănătoase.

Rechinii-tigru și țestoasele marine au în comun o istorie îndelungată. Datează de pe vremea dinozaurilor, iar dovezile fosile sugerează că ar fi evoluat în tandem. Rechinii-tigru, cu fălcile largi și dinți masivi, înclinați, asemănători cu modelele vechi de deschizătoare de conserve, pot sfărâma și tăia carapacea unei țestoase adulte, lucru de care majoritatea rechinilor nu sunt capabili. Morfologia aceasta robustă poate explica faimoasele obiceiuri alimentare neselective ale tigrilor. Anvelope de mașină, plăcuțe de înmatriculare, cutii de vopsea, animale domestice, muniție neexplodată, o armură – toate acestea au fost găsite în stomacurile rechinilor-tigru, lucru care dovedește că sunt dispuși să muște din aproape orice (aparent cu efecte adverse minime). Așadar, dacă tot mai multe țestoase împart apa cu tot mai mulți oameni, rezultatul ar putea fi mai multe mușcături de rechin.

Dar din acest punct povestea devine mult mai complicată, dincolo de nivelul „rechinul mușcă omul", fiindcă relația dintre rechinii-tigru și țestoasele marine poate avea implicații extinse pentru sănătatea ecosistemelor oceanice de pe întregul glob. Într-o zonă izolată de pe coasta de vest a Australiei

Grant Munca de teren a lui Brian Skerry a fost finanțată, în parte, datorită calității dumneavoastră de membru al Societății National Geographic.

numită Shark Bay (Golful Rechinilor), o echipă de cercetători în frunte cu Mike Heithaus, de la Universitatea Internațională Florida, a documentat efectul prin care rechinii-tigru împiedică țestoasele marine și dugongii (vacile-de-mare) să pască excesiv straturile de iarbă-de-mare care ancorează ecosistemul. Nu e vorba doar de faptul că le mănâncă – au descoperit cercetătorii. Simpla prezență a rechinilor schimbă obiceiurile țestoaselor și ale dugongilor, creând un „peisaj al fricii" care le obligă să pască mai cu măsură, ca să reducă riscul de a fi mâncate.

Așadar, protejarea animalelor ca țestoasele marine fără să protejăm și prădătorii care le țin în frâu poate duce la degradarea ecosistemelor marine. „Dacă ne uităm la locurile unde a scăzut populația de rechini și este protejată populația de țestoase, ca Bermudele, se pare că acele zone își pierd iarba-de-mare" – spune Heithaus.

În Bahamas, unde s-a interzis din 1993 pescuitul cu paragate și ale cărei ape au fost declarate sanctuar pentru rechini în 2011, ecosistemele marine sunt relativ sănătoase. Dar Atlanticul de Vest, aflat în apropiere, care include Arhipelagul Bermudelor, are măsuri mult mai slabe de protecție a rechinilor și pare să sufere consecințele. Neil Hammerschlag, ecolog marin la Universitatea din Miami, care studiază rechinii-tigru din Atlanticul de Vest, spune că țestoasele marine de acolo nu par să-și schimbe comportamentul ca reacție la prezența rechinilor, precum cele din Shark Bay; poate acesta este motivul pentru care populațiile de rechin-tigru din Atlantic sunt deja compromise în mod semnificativ. „Lucrez și în Florida, și în Bahamas, iar cele două se deosebesc ca ziua de noapte. Observăm diferențe importante în mărimea și numărul rechinilor. În Bahamas le merge bine, dar în largul coastelor Floridei nu-i prindem aproape niciodată. Și între cele două sunt doar 80 km distanță." Florida a interzis uciderea rechinilor-tigru în apele sale în 2012, dar rămâne singurul stat de pe coasta de est a S.U.A. care a procedat așa, iar legea federală permite capturarea și uciderea lor în apele teritoriale ale S.U.A., în anumite limite, pentru pescuit comercial și recreativ.

FĂLCI NU E DE VINĂ pentru o mare parte dintre amenințările cu care se confruntă rechinii-tigru – urbanizarea zonelor de coastă, poluarea marină, pescuitul cu paragate, popularitatea supei din înotătoare de rechin – dar a creat o atitudine culturală remarcabil de durabilă. După lansarea filmului, lumea a început să privească rechinii nu doar paranoic, ci și cu asprime, chiar răzbunător. În anii '70 și '80, pe coasta de est a S.U.A. au început să apară ca buruienile turnee de pescuit de rechini, iar câteva zeci dintre ele continuă și azi și fac o sărbătoare din spectacolul „rechinilor-monstru" atârnați pe docuri. M-am dus la un astfel de turneu vara trecută și mi-a rămas în minte o femeie care-i arăta băiețelului ei un rechin-mako cu fălcile însângerate, propțite în poziție deschisă pentru fotografii, și îi spunea, de parcă îl îndemna să o imite: „Uuu, ce frică ne e!"

Rechinii pot provoca frică, e adevărat. Dar am petrecut câteva zile pe Insula Kauai cu fotograful Mike Coots, care și-a pierdut jumătate din piciorul drept în urma atacului unui rechin-tigru, în 1997, când făcea *bodyboarding*; avea 18 ani. În curând s-a întors în apă și spune că, atunci când face surf, nu se gândește mai deloc la rechini. „Hawaii e o cultură oceanică – mi-a spus el. Pe-aici, oamenii intră în apă încă din scutece. Pur și simplu nu le e prea frică de rechini." Ca dovadă, i-am întrebat pe băieții care se jucau cu mingea în fața casei lui dacă le era frică de rechini, iar ei au răspuns „nu", de parcă era cea mai tâmpită întrebare din câte auziseră vreodată. Erau cam de vârsta pe care o aveam eu când am văzut *Fălci*.

Vara trecută, pe când îmi planificam scufundările la Tiger Beach, iar isteria iscată de atacurile recente ale rechinilor în Carolina de Nord era în toi, a apărut la știri informația că fusese prins în largul coastei Carolinei de Sud un rechin-tigru de 360 kg. *USA Today* a numit rechinul „monstruos" și îi descria pe pescari ca fiind „sufletе curajoase". Când m-am întors acasă din Hawaii, m-am uitat din nou peste articol. La vederea imaginii cu rechinul eviscerat, dezumflat pe chei, mi-a venit în minte faptul că mai înainte fusese cam cât Sophie, și nu cuvintele cu care erau caracterizați rechinul și cei care-l omoraseră. □

Scufundați-vă cu fotograful Brian Skerry pentru a urmări filmări cu rechinii-tigru în acțiune la *ngm.com/Jun2016* și a vedea de aproape cum surprinde imagini precum cea de aici.

Deasupra unui recif din adâncurile Oceanului Indian, un rechin-tigru e urmărit de remore, care-și conservă energia prinzându-se de rechin și hrănindu-se cu rămășițele din prada lui și paraziții de pe piele.

2010

Juárezul

Înghețat într-o ultimă îmbrățișare, un cuplu și copilul nenăscut al femeii au fost uciși de aceeași împușcătură. La apogeul valului de criminalitate din acest oraș în dezvoltare, 10 oameni pe zi își găseau un sfârșit violent.

Denise Fuentes și Ulises Escobedo, pozând pe un loc înalt cu bebelușul Eros, au fost amândoi afectați de războiul drogurilor dezlănțuit în cartierul de dedesubt. Acum, ei își caută un cămin acolo.

2015

revine la viață

Cândva cel mai periculos loc din lume, acest încercat oraș mexican de la frontiera cu Statele Unite a cunoscut o scădere a criminalității și renașterea civismului, după ce sistemul de justiție penală al orașului a fost reformat.

În Duminica Paștelui, copiii lui Ramos Gutiérrez se joacă în Parcul El Chamizal, unul dintre puținele spații verzi ale orașului. Tradiția de decenii din Juárez, de a ieși în parc în ziua sfântă, era prea periculoasă în anii de violențe.

Text: Sam Quinones
Foto: Dominic Bracco II

În timp ce noaptea se lasă peste San Antonio, un ghetou devenit cartier de case din prefabricate de beton, cu străzi prost pavate și puțini copaci, niște copii se îndreaptă entuziaști spre un depozit plin cu anvelope. Acolo, vacarmul orașului Juárez scade, înlocuit de icnete, plesnete și bufnituri – *buf!* – de corpuri tinere și flexibile care se trântesc pe prelată.

Ringul de lupte improvizat, făcut din fier și cabluri cumpărate de la vechituri, îi aparține lui Inés Montenegro, care l-a deschis acum doi ani, după ce unul dintre fiii lui i-a sugerat că era nevoie de un loc unde să se joace copiii din cartier. În Mexic, *lucha libre*, un stil de lupte profesioniste cu luptători mascați care execută mișcări acrobatice prestabilite, este o obsesie națională. Arena neconvențională a lui Montenegro a fost un succes instantaneu.

În seara asta, patru băieți între 11 și 15 ani – Omar, Alfonso, Eric și Antonio – se izbesc de corzi, care îi proiectează în centrul ringului. Țopăie voioși, învățând coregrafia unor mișcări clasice, precum „săritura tigrului", un salt melodramatic în ring, și „foarfeca", procedeul în care sari de pe frânghii și-ți încolăcești picioarele pe după gâtul adversarului.

Scena ar fi fost de neînchipuit acum șase ani, când am vizitat ultima oară Juárezul, cel mai mare oraș din statul Chihuahua. Joaca de copii fusese izgonită din locurile publice de cartelurile de droguri, care se luptau pentru fiecare stradă ca să dețină controlul orașului de frontieră, o poartă spre profitabila piață a drogurilor din Statele Unite. Am văzut cum soldații mexicani cu căști și ochelari de soare au intervenit în vehicule blindate ca să recupereze acele străzi, cu puști de asalt și mitraliere, într-una dintre multele încercări de a opri violența macabră care făcuse Juárezul notoriu în întreaga lume.

Între 2008 și 2012, orașul cu 1,3 milioane de locuitori era considerat de mulți cel mai periculos loc de pe pământ. În cel mai rău an, au avut loc peste 3.700 de asasinate. Infractorii răpeau și extorcau fără teamă de pedeapsă. Un sfert dintre furturile de mașini din Mexic aveau loc în Juárez. Firmele se închideau cu miile. Anarhia punea stăpânire pe oraș.

Foști membri ai unor bande, unii deveniți acum organizatori ai comunității, realizează o pictură murală menită să aducă laolaltă tineri din cartiere diferite, adesea rivale. Juárezul a avut sute de bande care au fost atrase în războiul dintre cartelurile de droguri.

Cartierul San Antonio era printre cele mai rele. Fiecare dintre băieții care acum țopăie în ringul de lupte a avut rude ucise sau la închisoare. Doi dintre unchii lui Antonio au fost omorâți. „Eram afară la joacă și auzeam împușcături, așa că fugeam acasă" – își amintește el.

În *colonias*, sau cartiere, cel puțin 11 ringuri de lucha libre atrag acum sute de pușteni care se prefac că sunt personaje precum Șoimul Aztec și Ex-Convict. Străzile cândva goale ale Juárezului sunt din nou aglomerate. În jurul catedralei, magazinele de îmbrăcăminte și tarabele de înghețată au vânzări bune; trupele de coveruri cântă „Johnny B. Goode" și „Jailhouse Rock" în versiune spaniolă pentru

cumpărătorii care se opresc, ascultă și dansează. S-a deschis un muzeu al copiilor, destinat în parte celor 14.000 care – estimează directorul muzeului – au rămas orfani în timpul violențelor. Cartierele au organizat ligi sportive. Parcurile – inclusiv unele noi – sunt din nou locuri de socializare. „Oamenii își învinge frica" – spune Montenegro.

Ce s-a întâmplat în Juárez de le-a permis lui Montenegro și altora să înceteze să tremure și să-și reia viața? Aici nu e vorba de un film cu bătăi, în care triumfă un erou mascat. Mexicul a găsit voința politică, cel puțin în Juárez, de a întări justiția penală și de a investi în administrația locală. Asta le-a dat curaj unor protagoniști neașteptați: oficialii din poliție care au făurit o forță mai profesionistă într-o țară în care polițiștii sunt adesea corupți, oamenii de afaceri care au rămas să lupte în loc să fugă și oficialii guvernamentali care au înfruntat birocrația sclerozată și au inițiat reforme spectaculoase.

ÎN 1996, CÂND AM MERS prima oară la Juárez, orașul era o rotiță din economia globală în curs de dezvoltare. Legiuni de *rancheros* și țărani veneau să asambleze casetofoane, televizoare și piese auto pentru piața nord-americană, în fabrici scutite de taxe vamale numite *maquiladoras*.

Mulți migranți soseau cu planul de a trece frontiera în El Pasoul învecinat, din Texas, dar constatau că în economia în expansiune a Juárezului puteau avea ceea ce li se refuza acasă: o casă solidă, o mașină la mâna a doua, o slujbă stabilă. Juárezul s-a umplut de afaceri de familie, inclusiv piețe, saloane de frumusețe și ateliere de tapițerie.

Montenegro, care a venit la Juárez când era copil, în anii '70, a participat la această înflorire antreprenorială. A cumpărat pământ când San Antonio era doar un ghetou. A deschis magazinul de anvelope care acum găzduiește arena lui de lupte, apoi altele, fiecare urmând să fie condus de un fiu.

Juárezul a crescut haotic. Ca în cazul tuturor orașelor mexicane, veniturile sale fiscale mergeau la Ciudad de Mexico. Nu se întorcea mare lucru. Oficerii de poliție își raționalizau benzina și gloanțele. Infrastructura de bază – drumuri, canalizare, guri de scurgere, parcuri – era neglijată.

„Oamenii nu sesizau că aveam nevoi, deoarece continuam să creștem – spune Alfonso Murguía, un pastor a cărui biserică finanțează de aproape 30 de ani centre pentru orfanii și narcomanii din Juárez. Existau bani și locuri de muncă, dar orașul nu devenea neapărat mai bun."

Pe măsură ce oamenii de la țară au devenit o forță de muncă industrială, legăturile de familie au slăbit. Mii de copii au crescut pe străzi. Bandele s-au înmulțit, ajungând de ordinul sutelor. Cartelul din Juárez s-a format pentru a controla principalele rute ale contrabandei cu droguri. Nelegiuirea a devenit ceva banal.

Venisem la Juárez acum două decenii ca să scriu despre prima victimă dintre sutele de tinere ce aveau să fie ucise – „femeile moarte din Juárez", cum au devenit cunoscute în lume. De-a lungul anilor negri, m-am întors de două sprezece ori. Majoritatea lucrătorilor de la fabrică erau femei care soseau fără familie, ceea ce le făcea deosebit de vulnerabile. Multe cadavre au fost aruncate în deșert, unde căldura le-a mumificat în anonimat. Deoarece ucigașii nu suportau nicio consecință, morțile s-au înmulțit.

În 2008, când Statele Unite au intrat în recesiune, Juárezul a pierdut 90.000 de locuri de muncă, alegându-se cu o flotilă eșuată de șomeri disperați. Cam în aceeași perioadă, cartelul din Sinaloa a încercat să preia cu forța controlul asupra rutelor de trafic al drogurilor de la cartelul din Juárez. Ambele grupări și-au angrenat bandele stradale din oraș într-o bătălie urâtă. Timp de cinci ani, violența a înghițit orașul.

Când îmi spune povestea Arenei San Antonio, Montenegro, un bărbat agreabil, dar circumspect și taciturn, începe prin a număra familiile de pe strada lui care au avut pe cineva drag răpit. „Au fost cinci, inclusiv noi" – spune el în cele din urmă.

Răpitorii i-au luat fiul cel mic. Montenegro a fost nevoit să se împrumute pentru răscumpărare. Când aproape terminase de restituit împrumutul, fiul lui a fost răpit din nou. Timp de șapte ani, Montenegro s-a chinuit să-și plătească datoriile, aproximativ 50.000 de dolari. A vândut câteva magazine de anvelope și a rămas aproape falit. După ce i s-a spart un vas de sânge din ochi din cauza stresului, și-a pierdut parțial vederea. „Nu-i doresc nimănui să treacă printr-o răpire" – spune el.

CÂND MĂ ÎNTORC LA JUÁREZ, angajez un șofer de taxi, pe nume Jesús Amable, ca să mă conducă prin vreo șase cartiere. Faptul că putem să facem o astfel de călătorie este o dovadă în sine a noii păci din Juárez. Totuși mulțe magazine stau larg deschise și goale, după ce proprietarii lor au fugit.

La o florărie aglomerată, Claudia Saucido îmi spune că a administrat-o singură, în timp ce soțul ei a lucrat în altă parte pentru a ajuta să plătească *cuota* de o sută de dolari – aproximativ salariul pe o săptămână în Juárez – percepută de extorcatori. Peste drum, Alfredo Rodríguez spune că familia lui nu își permitea astfel de șpagi și a închis piața pe care a pornit-o tatăl lui, redeschizând-o abia recent. Amable îmi spune că el obișnuia să plătească 20 de dolari pe săptămână și la fel făceau nouă colegi de la stația lui de taxiuri. „Veneau puști de cincisprezece ani, în mașini nou-nouțe, ca să colecteze" – spune el.

În 2010, autoritățile din Juárez estimau că erau extorcate în jur de 8.000 de firme. În anul următor, Carlos Salas, nou-numitul procuror general statal, a ordonat poliției din Chihuahua să creeze o brigadă antiextorcare.

Multe infracțiuni scăpaseră nepedepsite. „Nu exista nicio anchetă profesionistă, nici măcar o anchetă proastă. Pur și simplu nu exista nicio anchetă – spune César Muñoz, un bărbat scund și spilcuit care a fost primul supervizor al brigăzii, iar acum este șeful poliției orașului Juárez. Când aveau loc infracțiuni, polițiștii se ascundeau în birourile noastre."

Brigada aleasă cu grijă, alcătuită din ofițeri tineri și nepătați, și-a petrecut primele două săptămâni mergând din ușă în ușă în centrul Juárezului, îndemnându-i pe proprietarii de firme să-i denunțe pe extorcatori. Acest gen de poliție comunitară era nemaiauzit în Mexic. „Nimeni nu voia să vorbească. Mulți dintre ei au crezut că noi înșine eram extorcatori" – spune Luis Hernández, care conduce acum brigada.

Telefonul a sunat pentru prima oară în biroul

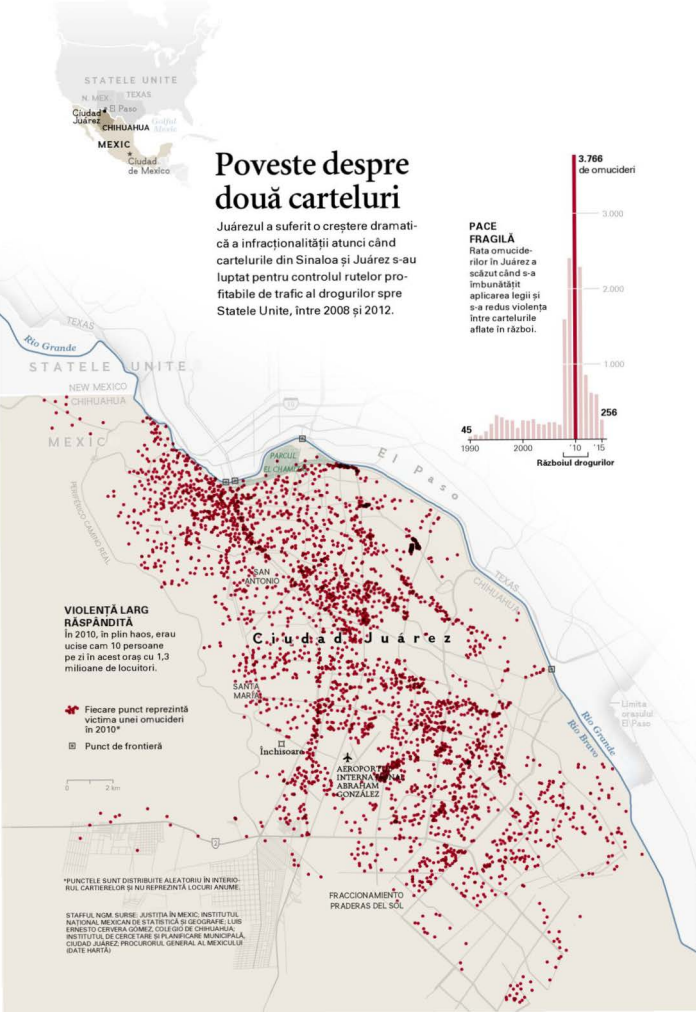
STATELE UNITE
N. MEX.
TEXAS
El Paso
Ciudad Juárez
CHIHUAHUA
MEXIC
Ciudad de Mexico
Golful Mexic
Poveste despre două carteluri
Juárezul a suferit o creștere dramatică a infracționalității atunci când cartelurile din Sinaloa și Juárez s-au luptat pentru controlul rutelor profitabile de trafic al drogurilor spre Statele Unite, între 2008 și 2012.
PACE FRAGILĂ
Rata omuciderilor în Juárez a scăzut când s-a îmbunătățit aplicarea legii și s-a redus violența între cartelurile aflate în război.
3.766 de omuciderI
3.000
2.000
1.000
256
45
1990
2000
'10
'15
Războiul drogurilor
TEXAS
Río Grande
STATELE UNITE
NEW MEXICO
CHIHUAHUA
MEXIC
PERIFERICO CAMPO REAL
PARCUL EL CHAMIZAL
El Paso
SAN ANTONIO
TEXAS
CHIHUAHUA
Ciudad Juárez
SANTA MARIA
Închisoare
AEROPORTUL INTERNAȚIONAL ABRAHAM GONZÁLEZ
Río Grande
Río Bravo
Limita orașului El Paso
VIOLENȚĂ LARG RĂSPÂNDITĂ
În 2010, în plin haos, erau ucise cam 10 persoane pe zi în acest oraș cu 1,3 milioane de locuitori.
Fiecare punct reprezintă victima unei omuciderI în 2010*
Punct de frontieră
0
2 km
*PUNCTELE SUNT DISTRIBUITE ALEATORIU ÎN INTERIORUL CARTIERELOR ȘI NU REPREZINTĂ LOCURI ANUME.
FRACCIONAMIENTO PRADERAS DEL SOL
STAFFUL NGM. SURSE: JUSTIȚIA ÎN MEXIC; INSTITUTUL NAȚIONAL MEXICAN DE STATISTICĂ ȘI GEOGRAFIE; LUIS ERNESTO CERVERA GÓMEZ, COLEGIO DE CHIHUAHUA; INSTITUTUL DE CERCETARE ȘI PLANIFICARE MUNICIPALĂ, CIUDAD JUÁREZ; PROCURORUL GENERAL AL MEXICULUI (DATE HARTĂ)

2010

Comunitatea participă la funeraliile a trei victime ale unui masacru în care au murit 14 persoane, majoritatea adolescenți sau tineri sub 30 de ani. Când atacatorii nu l-au găsit pe cel căutat la o aniversare, i-au strâns pe ceilalți într-un colț și i-au executat într-una dintre cele mai grave crime ale anului.

brigăzii două săptămâni mai târziu. Era un brutar. Extorcatorii voiau 5.000 de dolari, altfel îi incendiau firma. Apoi, brigada i-a ascultat apelurile telefonice. Ofițerii l-au urmărit pe brutar până la locul de livrare a banilor. Când acesta a predat banii, au intervenit. Arestarea a fost prima extorcare anchetată cu succes în Juárez în timpul violențelor. Extorcatorii – o casnică, un muncitor la fabrică și doi angajați la un magazin de anvelope – au fost condamnați.

„În scurt timp, aveam prea multe firme care denunțau infracțiunea" – spune Hernández.

Câteva luni mai târziu, brigada a avut un schimb de focuri cu o echipă de extorcatori, capturând trei dintre ei. Și asta era ceva nou. Până atunci, polițiștii din Juárez o luaseră la fugă când infractorii începeau să tragă.

În octombrie 2011, trei ofițeri supravegheau o băcănie de familie când au fost atacați prin surprindere și împușcați. În seara aceea, procurorul general pentru regiunea Juárez a fost la priveghiuri. Miguel Ángel Saucedo, al cărui fiu de 23 de ani a fost unul dintre ofițerii uciși, l-a îndemnat să continue lupta. „Dacă vă opriți, efortul lui nu va valora nimic" – a spus el.

El voia o societate mai bună – spune Saucedo, în timp ce stăm în livingul modest al familiei. Când au alcătuit brigada aceea, situația era foarte înfricoșătoare. Chiar și așa, el s-a înrolat."

Tragedia s-a dovedit a fi un punct de cotitură. Brigada a fost extinsă și l-a luat în vizor pe José „El Junior" Gómez Castañeda, creierul din spatele unei scheme de extorcare care strângea 400.000 de dolari pe săptămână. Au fost prinși zece suspecți, dar nu și El Junior, care îl suna pe Muñoz ca să-l ia peste picior. Brigada l-a prins în cele din urmă pe

2015

În laboratorul de criminalistică al orașului, Alejandro Cárdenas examinează un cadavru pe care l-a rehidratat, făcându-l mai ușor de identificat. Cárdenas a perfecționat tehnica pentru a-i prinde pe ucigașii care aruncă cadavrele în deșert, unde căldura intensă și aerul uscat le deformează.

El Junior în 2013, luând cu asalt o casă cu piscină, sală de sport, sală de jocuri video și bară de striptease. El Junior a primit închisoare pe viață și s-a spânzurat în celulă.

În timp ce poliția statală își lansa brigada antiextorcare în 2011, departamentul de poliție din Juárez a apelat la un locotenent-colonel de armată în rezervă care modernizase poliția statului Baja California și, ca șef al poliției din Tijuana, ajutase la lichidarea violențelor atroce din oraș în doar un an.

Julián Leyzaola, care s-a retras din poliție în 2013, este un tip slab, modest, care zâmbește mult. Este bine cunoscut în Mexic – notoriu pentru unii, eroic pentru alții. Metodele sale erau dure, fără multă apreciere pentru drepturile omului – după cum insistă mulți activiști. „Au existat confruntări, urmăriri – spune el fără regrete. Suspecții ieșeau din ele bătuți. Așa se întâmplă."

În Juárez – spune el – a găsit un departament cu sute de *aviadores*, sau „aviatori", funcționari publici care sunt prezenți doar ca să-și încaseze salariile. „Aveam numai în jur de 300 de ofițeri din 2.500 care munceau cu adevărat" – spune Leyzaola. I-a concediat pe aviadores și le-a spus celorlalți că trebuie să patruleze pe străzi.

Leyzaola a cumpărat mașini noi de patrulă pentru a consolida flota de 80 de vehicule care abia funcționau, a înarmat ofițerii cu pistoale Beretta și Glock și a schimbat uniformele din „cenușiu de șobolan" în albastru închis. „Am hrănit acea mândrie de a purta o uniformă" – spune el.

Poliția a început să ia înapoi orașul, în stil militar, de la carteluri, bande și alți infractori. „I-am alungat, puțin câte puțin, lăsându-le mereu o cale de ieșire ca să nu-i încolțim" – spune el.

Angajații sistemului de justiție penală și familiile lor se răcoresc la un club privat numai al lor. Centrul a fost construit pentru a demonstra sprijin pentru poliție, ca modalitate de a combate corupția, a ridica moralul și a încuraja profesionalismul.

2010

Un câine de pază trage de lanț în curtea simplă a unei case. Când cartelurile și bandele s-au luptat pentru rutele de trafic al drogurilor, iar locuitorii fără loc de muncă au recurs la extorcare și răpiri, Juárezul a devenit cel mai periculos oraș din lume – cu străzi amenințătoare și case fortificate.

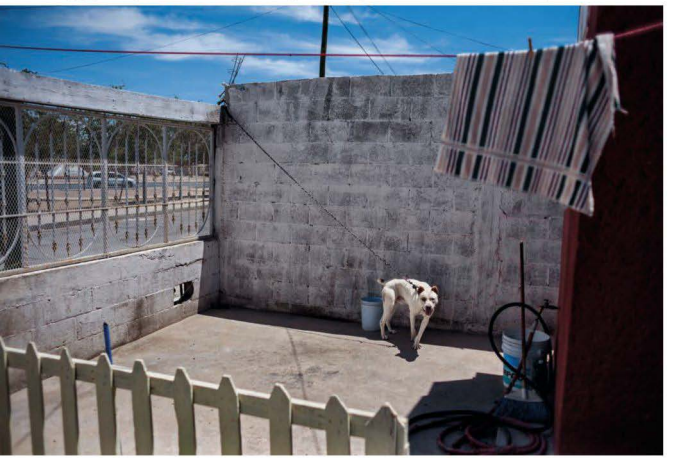

DAVID ALAMILLO, un proprietar de restaurant și bar din Juárez, locuia în Europa în 2008, când au început să sune managerii lui, spunându-i despre jafuri, crime și angajați îngroziți. A decis că trebuie să se întoarcă, dar i-a spus soției că va merge numai pentru șase luni.

Alamillo este un tip cât un taur, solid și vorbăreț – potrivit pentru un impresar în viața de noapte dezordonată a orașului. La o săptămână după întoarcere, l-a vizitat un tip însoțit de șase bărbați înarmați, cerându-i 35.000 de dolari. Alamillo nu a plătit; o săptămână mai târziu, una dintre discotecile lui a fost incendiată.

Cu trecerea timpului, extorcatorii au devenit mai suavi. „Fără înjurături – ca un bun vânzător – spune Alamillo. Erau deștepți. Începi să te gândești că poate nu e așa de rău să plătești. Mulți oameni au început să nu mai plătească impozite și să plătească în schimb extorcarea. A existat o întoarcere, o cultură a plății către crima organizată. Celelalte plăți – pentru electricitate, pentru apă – încetai să le mai achiți."

În curând, Alamillo plătea 2.000 de dolari pe săptămână. Un bărbat cu șapcă de baseball venea în fiecare săptămână, servindu-se cu băutură și cu plicul cu șpagа.

Indignat, Alamillo s-a alăturat în 2010 altor lideri influenți ai comunității pentru a forma Mesa de Seguridad, un comitet de siguranță publică, pentru a se coordona cu poliția. Riscul era atât de extrem, încât se întâlneau în secret, adesea la Aeroportul din El Paso.

Liderii influenți au avut posibilitatea de a determina politicienii să acționeze. La îndemnul lor, legislatorii din Chihuahua au făcut ca răpirea, extorcarea și uciderea ofițerilor de poliție, a jurnaliștilor și a trei

2015

Victoria Acosta, o croitoreasă care face scaune de mașină și airbaguri, face curățenie în casa ei în timp ce prosoapele se usucă pe o frânghie. Până la reducerea violenței, semnele de bunăstare, precum pereții zugrăviți în culori vii, erau rare deoarece locuitorii evitau să atragă atenția infractorilor.

sau mai multor persoane să fie pedepsite cu închisoare pe viață. Sentința maximă fusese de 50 de ani.

Pentru Mexic, comitetul era ceva inedit. Zeci de ani, guvernul federal paternalist descurajase astfel de participări civice. Iar bogații Mexicului nu au mult contact social cu ofițerii de poliție, care provin adesea din familiile cele mai sărace. „Traficanții proveneau și ei din aceeași clasă și înțelegeau respingerea resimțită de polițiști – spune Alamillo. Tipii răi îi invitau la petreceri și le ofereau recunoașterea socială pe care societatea nu le-o oferea."

Așadar, în timp ce făcea presiuni pentru salarii mai mari, mai multă pregătire și echipament nou, comitetul le oferea polițiștilor și apreciere. Cu fonduri de stat și federale, orașul a deschis un club privat pentru ofițeri și familiile lor – cu bazine de înot, haltere, ciclism, o zonă de picnic și un monument în memoria ofițerilor căzuți.

La o întâlnire la care asist, administratorii poliției dau raportul despre activitatea lor în timp ce oamenii de afaceri întreabă care infracțiuni necesită mai multă atenție. Atmosfera este cordială și familiară. Pentru Mexic pare un act revoluționar când Jorge Contreras, fost președinte al Camerei de Comerț, le spune ofițerilor: „Suntem foarte mândri de munca pe care o faceți."

Lângă perete, stând pe marginea scaunului, se află un polițist de patrulă din Juárez, pe nume Emilio Fernández, însoțit de soția lui, doi fii și o fiică. În fiecare lună, comitetul onorează un ofițer de poliție. Coordonatoarea comitetului, Alejandra de la Vega, îi cere lui Fernández să se ridice în picioare și îl laudă pentru că a urcat pe jos pe niște străzi în pantă impracticabile pentru mașini pentru a lua în spate un bătrân cu probleme cardiace și a-l duce jos, până la medicii de urgență.

Cu muzica răsunând dintr-un iPod, Juan Manuel Alvarado Gómez merge pe o bicicletă modificată, construită la comandă, în cartierul Santa María, o activitate care ar fi fost periculoasă nu cu mult timp în urmă. În depărtare se profilează Sierra de Juárez.

„A fost o faptă eroică și îți mulțumim ție și familiei tale" – spune ea. Toată lumea se ridică în picioare și aplaudă. Buza lui Fernández tremură. Ochii soției și ai fiicei lui se umplu de lacrimi.

A doua zi, Alamillo se oferă să-mi arate orașul. Mergem cu mașina kilometri pe lângă pâlcuri de maquiladoras îndesate și albe. Trecem prin intersecții unde minimarketuri și stații de benzină au apărut la fiecare colț. Alamillo o ia înspre Fraccionamiento Praderas del Sol, un cartier unde sute de căsuțe prefabricate stau goale – o rămășiță a violențelor și a prăbușirii preției imobiliare din Mexic.

Dar Alamillo arată că majoritatea mașinilor pe care le vedem au plăcuțe de înmatriculare, spre deosebire de acum câțiva ani. „Vedeai că trei din

„Oamenii cred că va veni cineva din afară și va rezolva problema. Oamenii cred că va veni un mesia. Nu. Cheia succesului este să întărim ceea ce este local."

Julián Leyzaola, fost șef al poliției din Juárez

fiecare 10 mașini nu erau înmatriculate – spune el. O mașină neînmatriculată este vehiculul perfect pentru crimă. Corectarea acestui lucru a necesitat doar voință politică."

La începutul după-amiezii ajungem din nou în centru, la noua lui afacere. Scăldat în nuanțe calde de portocaliu, roșu, galben și maro, Restaurante Viva México se laudă cu lămpi stradale, o alee proprie, cântăreți și un ring în centru unde călărești pe cai demonstrează trucuri cu lasoul. Alamillo are acum șapte afaceri și 300 de angajați.

„Încă avem un drum lung de făcut – spune el. Trebuie să continuăm."

CÂND AM VIZITAT JUÁREZUL prima oară, o mare parte din aparatul justiției penale, inclusiv sistemul său judiciar și penitenciar, era disfuncțională. Orașul avea o morgă mică și soioasă și nu avea laborator de criminalistică.

Alejandro Cárdenas a venit la laborator în 2002, când acesta era o cămăruță în facultatea locală de medicină, cu un frigorifer pentru cadavre care se strica des și putea îngrozitor. I s-a cerut să identifice niște cadavre uscate pe care deșertul le făcuse de nerecunoscut.

Cárdenas este un om corpolent și tăcut, cu păr grizonat și o mustață tunsă – cu pregătire în medicina legală dentară. Azi el lucrează într-o clădire modernă, extinsă de două ori în anii violențelor, iar acum are o echipă de antropologi criminaliști, un laborator ADN și un laborator de genetică.

În dimineața sosirii mele, asistenții lui așază un bărbat mai în vârstă mumificat într-o cadă dreptunghiulară. Cárdenas o umple cu un amestec de substanțe chimice. În trei zile nasul, gura, urechile și obrajii bărbatului devin mai definite, până când poate fi identificat.

Soluția de rehidratare creată de Cárdenas este una dintre schimbările mai puțin vizibile care au ajutat la scoaterea orașului din coșmarul său. La fel ca liderii din afaceri și ofițerii de poliție care au reacționat la violența din Juárez, și Cárdenas a improvizat.

El și-a făcut descoperirea experimentând cu țesuturi animale sau cu degete deshidratate, punându-le în borcănele umplute cu diverse soluții. Asta a durat doi ani și câteva sute de degete, spre amuzamentul sceptic al colegilor, până când într-o zi Cárdenas a găsit un deget arătător complet format.

Cárdenas îmi arată imagini cu câte cadavre a rehidratat. Din tratamentul lui chimic au ieșit la iveală chipuri, tatuaje, alunițe, cicatrice, semne din naștere, chiar linii de bronzare. Invenția lui a ajutat la împiedicarea unor infractori care se bazează pe deșert pentru a-și ascunde crimele, cum făceau atâția în anii în care au fost omorâte sute de femei. „Dacă fac asta acum, avem modalități de a-i găsi" – spune el.

Transformarea sistemului judiciar penal din Juárez se reflectă și în închisoarea locală. Când vizitam condusă practic de deținuți, se număra printre cele mai periculoase din America Latină. Statul a preluat-o în 2011. Deținuții cei mai violenți au fost trimiși la închisori federale. Graffiti au fost șterse. Magazinele și restaurantele operate de deținuți au fost închise. Un altar închinat Santei Muerte, o sfântă populară preferată de răpitori, a fost îndepărtat. A fost

instalat un echipament pe un turn pentru a bloca apelurile pe mobil. Mergând în vizită, am găsit gresie strălucitoare, lumini intense, curți curate. În 2014 nu mai erau omoruri, evadări sau revolte. Închisoarea, alături de alte șapte din Chihuahua, este acreditată acum de Asociația Corecțională Americană.

În timp ce violența atingea apogeul, Mexicul instituia un sistem procesual pe model SUA, cu judecători care audiază martori sub jurământ în săli de judecată deschise publicului. Timp de secole, judecătorii mexicani au cântărit probe și mărturii scrise, decizând vinovăția sau nevinovăția în spatele ușilor închise. Stabilirea verdictelor putea dura ani de zile.

Chihuahua a fost unul dintre primele state care au adoptat sistemul procesului deschis, iar Juárezul s-a grăbit să-l implementeze. Statul a construit un tribunal spațios, aerisit. La început, lucrurile s-au înrăutățit. Procurorii au făcut gafe de începători. Dar la jumătatea lui 2011 deja câștigau condamnări pe viață pentru extorcatori și răpitori.

Într-o sală de judecată pe care o vizitez, un complet de trei judecători, după o lună de mărturii publice, condamnă trei bărbați judecați pentru că au intrat în locuințe sub amenințarea armei, au jefuit familii, au violat femei și apoi au plecat cu calculatoarele și televizoarele. Poliția îi arestase pe bărbați, anchetase cazul și găsise martori care să depună mărturie.

„Făceau și ei ce au început atâți tineri să facă – îmi spune Josefina Soara, procuroarea, în timp ce umbrele după-amiezii se întind peste tribunal. Își luau o armă, mergeau și jefuiau pe oricine întâlneau. S-au gândit că, din moment ce valul de violență este atât de mare, nimeni nu o să le dea vreo atenție."

ÎN JUÁREZ, OMUCIDERILE s-au redus de la 3.766 în 2010 la 256 în 2015. Juárez nu mai este pe lista primelor 50 de orașe violente din lume. Nu s-au mai raportat cazuri de răpire sau extorcare de peste doi ani. Ajutat de revenirea economică a Statelor Unite, Juárezul a adăugat 17.000 de noi locuri de muncă în prima jumătate a anului trecut, cea mai bună cifră de acest fel din ultimii cinci ani.

Alamillo insistă că Juárez poate fi un model pentru celelalte regiuni ale Mexicului încă bântuite de izbucniri de violență medievală. „Dacă Juárezul poate să o facă, ei de ce nu pot? Este aceeași țară – spune el. Putem schimba asta."

Aș vrea să-l cred. Dar Juárezul se află în partea de nord, o regiune mai apropiată de piața Statelor Unite și de obicei mai deschisă către idei noi decât restul Mexicului.

O mare parte din ceea ce a slăbit Juárezul continuă să existe: slujbe fără perspectivă, cu salarii mici; bande stradale și carteluri de droguri; mai multe panouri publicitare decât copaci, proximitate față de un vecin cu un apetit insațiabil pentru droguri și control precar al armelor.

Mai mult, politicienii nu s-au atins de corupția și lipsa de responsabilitate a sistemului politic, ceea ce a permis traficanților mărunți de droguri să devină amenințări pentru securitatea națională. Deși aproape jumătate din veniturile fiscale din Chihuahua sunt generate în Juárez, numai un mic procent din bani se întorc în oraș. Juárez rămâne un oraș cu prea multe gropi și prea puține parcuri.

Totuși transformarea pare credibilă, deși unii spun că este și rezultatul unui acord dintre cartelurile drogurilor din Sinaloa și Juárez. „Este posibil. Nu știu – spune de la Vega. Ceea ce știu este că poliția face o treabă mult mai bună. Sunt criminali în închisoare, răpitori în închisoare, extorcatori în închisoare."

Răspunsul s-a aflat mereu în Juárez – îmi spune Leyzaola când ne întâlnim pentru micul dejun.

„Oamenii cred că va veni cineva din afară și va rezolva problema – spune el. Oamenii cred că va veni un mesia. Nu. Cheia succesului este să întărim ceea ce este local."

La două luni după conversația noastră, Leyzaola a fost împușcat de mai multe ori în timp ce era parcat pe o stradă din Juárez, semn că orașul rămâne în continuare periculos. Acum este paralizat și folosește un scaun cu rotile, dar s-a mutat înapoi în Tijuana și candidează la funcția de primar. Ca dovadă a cât de multe s-au schimbat în orașul pe care l-a lăsat în urma lui, poliția a prins rapid și a pus sub acuzare doi presupuși atacatori. Procesele lor vor fi publice și mediatizate. Iar dacă vor fi condamnați, vor petrece ani în închisori conduse de gardieni, nu de deținuți. □

Accesează *ngm.com/Jun2016* pentru a-l asculta pe Diego Montejano povestind despre copilăria lui în Juárez – unde a făcut parte dintr-o bandă și a ambalat droguri – și de ce e acum atât de important să ajute alți copii.

Lucrez la NG
Fabio Estéban Amador, coordonator de program de granturi

James Bond al arheologiei

„Mă numesc Amador... Fabio Estéban Amador."

Traversând globul, din munții Bhutanului până în peșterile subacvatice din Mexic, el pilotează minisubmarine robotice și drone și zmeie – toate echipate cu camere de înaltă tehnologie. La sol, camerele sale surprind detalii uimitoare prin panorame largi și imagini 3-D. Misiunea lui: să creeze narațiuni vizuale despre situri preistorice și arheologice care „te transportă într-un moment din trecut surprinzând aceeași lumină aflată acolo și cu mii de ani în urmă."

Totul a început în anii '70, când Amador a aterizat din El Salvador în New York pentru a studia arta, numai pentru a fi purtat înapoi în timp, în 1843, de ilustrațiile lui Frederick Catherwood din cartea lui John Lloyd Stephens despre arheologia maya, *Incidents of Travel in Yucatán*. „Imediat mi s-a aprins un bec. Am știut că vreau să devin artist de expediții" – spune el. De atunci, a combinat creativitatea cu tehnica pentru a produce imagini puternice care aduc știința în fața publicului.

Când nu filmează, Amador le dă altora șansa de a fi și mai îndrăzneți. Din sediul de la Washington, D.C., el supervizează Granturile National Geographic Society/Waitt, care finanțează proiecte științifice de înaltă tehnologie și cu grad ridicat de risc. În ciuda instrumentelor sale avansate, Amador e adeptul înțelepciunii de modă veche: „O sală cu echipament de milioane de dolari nu valorează nimic fără o forță creativă în spate." Cât despre martiniul sec, el preferă un whisky – nici agitat, nici amestecat. —*Beata Kovacs Nas*

Fabio Estéban Amador documentează peșterile scufundate din Mexic folosind instrumente hi-tech pe gustul oricărui spion.

FOTO: REBECCA HALE (PORTRET); JASON EDWARDS (FUNDAL)

Huawei P9 în România

Huawei P9 ajunge în România la doar trei săptămâni de la lansarea globală și e prezent în oferta principalilor operatori de telefonie mobilă, a magazinelor on-line și a magazinelor de electronice începând cu prima săptămână din mai. Cu un puternic procesor Kirin 955, o cameră principală dual, formată din două camere de 12MP, și unul dintre cei mai performanți senzori de amprentă din industrie, P9 se distinge prin designul elegant și finisajele premium. „Suntem încrezători că noul nostru flagship întrunește toate specificațiile unui produs premium pe o piață în care cererea pentru astfel de produse e în continuă expansiune. Am observat că românii sunt pasionați de fotografie, iar atuul principal al lui P9 este camera foto, care reinventează fotografiile realizate cu telefonul", a declarat Sorina Măcărescu, director de marketing, divizia de terminale Huawei România.

Boodink

Coseli și DDB România lansează produsul Boodink, un praf de budincă disponibil în patru sortimente diferite: ciocolată, vanilie, căpșuni și caramel, prin crearea unei noi identități vizuale și a unui packaging inedit. Noile ambalaje diferă, atât cromatic cât și ca... stare. Boodink vine cu o abordare nouă, curajoasă, cu care se diferențiază față de celelalte budinci și deserturi, folosindu-se de un fenomen larg răspândit: utilizarea emoticoanelor, care pot exprima sugestiv diverse stări. Noua gamă oferă 16 ambalaje, fiecare aromă fiind ilustrată în 4 stări joviale, sugestive și extrem de colorate. „Emoji e pe limba tuturor copiilor din zilele noastre. E un nou limbaj, 100% vizual, un vocabular specific generației tinere, un cod care le exprimă trăirile. Boodink înțelege și își găsește inspirație din acest nou trend. Va fi un produs distinct la raft, cu o imagine fresh, care stârnește curiozitate" – a declarat Roxana Memetea, Managing Partner DDB România.

Danssa Studio

Cursanții Danssa Studio – cea mai elegantă sală de dans din București – pot descoperi o varietate de dansuri de societate care să-i conducă spre o experiență multisenzorială. Fie că vorbim despre dansurile latino – Tango, Tango Argentinian, Salsa, Bachata, Merengue, Samba, Rumba, care sunt recomandate persoanelor pasionale –, de cele standard – Vals, Vals Vienez, Foxtrot, care vor fi pe gustul persoanelor conservatoare – sau despre Hustle, Jitterbug, Jive, East Coast Swing, West Coast Swing, dansurile preferate de cei energici, instructorii de la Danssa Studio se vor asigura că participanții vor descoperi dansul prin prisma unei experiențe multisenzoriale. Danssa Studio este localizat în zona Parcului Kiseleff, pe Bulevardul Ion Mihalache nr. 62, tel. 0763 332200, și online la www.danssa.ro.

Festivalul Săptămâna Haferland

Cea de-a patra ediție a Săptămânii Haferland, cel mai mare eveniment cultural dedicat promovării zonei săsești din Transilvania, va avea loc în perioada 10-15 august 2016 și așteaptă peste 2.500 de turiști. Ediția din acest an a festivalului are ca tematică

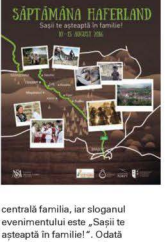

centrală familia, iar sloganul evenimentului este „Sașii te așteaptă în familie!". Odată cu ediția din acest an, își propune să devină primul festival dedicat turiștilor care călătoresc în familie și să le ofere modalități de petrecere a timpului liber indiferent de vârstă. Săptămâna Haferland va include localitățile Fișer, Rupea, Saschiz, Viscri, Roadeș, Criț, Cloașterf și Meșendorf, unde vor avea loc degustări de produse locale, concerte de muzică clasică și concerte gospel în bisericile fortificate, un bal tradițional săsesc, dar și demonstrații de meșteșuguri. În plus, cei mici vor putea participa la un concurs de pictură și la ședători cu povești. Ziua principală a ediției de anul acesta a festivalului Săptămâna Haferland se va desfășura în satul Criț, pe 14 august.

NATIONAL GEOGRAPHIC ROMÂNIA

Societatea National Geographic este o organizație științifică și educativă globală, nonprofit, care se bazează pe sprijinul membrilor săi și este dedicată explorării și protejării planetei.

NATIONAL GEOGRAPHIC ROMÂNIA

REDACTOR-ŞEF **Cătălin Gruia**

ART DIRECTOR Adrian Bejenaru
MANAGING EDITOR Dominica Măcri

EDITOR-AT-LARGE **Cristian Lascu**

COLABORATORI CONTRIBUTING EDITOR Alexandra Popescu
CORECTOR Stelian Botoran
LECTOR Șerban Dragomirescu

TRADUCĂTORI Monica Secetă, Anca Bărbulescu, Adriana Hoancă

FOTOGRAFI Helmut Ignat, Adrian Citu, Costas Dumitrescu

CONSULTANȚI ȘTIINȚIFICI GEOGRAFIE Șerban Dragomirescu
ARHEOLOGIE Gelu Florea
ASTRONOMIE Minodora Lipcanu
BIOLOGIE Doru Ruști, Silviu Petrovan, Cristi Domșa
BOTANICĂ Gavrilă Negrean
PALEONTOLOGIE Mihai Popa
ORNITOLOGIE Doroczi Szilárd
ETNOGRAFIE Ioan Ghinoiu
IUBIRE Florin Baciu
CONSERVARE Silviu Chiriac

BURDA ROMÂNIA SRL

DIRECTOR GENERAL Sandrin Apostoloiu

DIRECTOR FINANCIAR Ioana Caloian

MARKETING BRAND MANAGER GLT GROUP DIVISION SRL, Gabi Gogiu
MARKETING MANAGER Alina Gavrilă

PUBLICITATE GROUP ADVERTISING DIRECTOR Florentina Păuna-Laudă
ADVERTISING SALES MANAGER Genoveva Enuță
e-mail: genoveva.enuta@burda.ro

SERVICIUL ABONAMENTE tel: 037 210 60 00, fax: 021 311 35 87
e-mail: abonamente@burda.ro
web: www.burda.ro; ng@burda.ro

PRE-PRESS Mihai Vătăşelu

TIPOGRAFIE Tipărit la Radin Print, prin reprezentantul exclusiv pentru România 4 Colours, www.4colours.ro

4 Colours Radin print

DISTRIBUȚIE PRIN Burda Romania, distrib@burda.ro

INTERNATIONAL AD SALES REPRESENTATIVES **ITALY** BURDA INTERNATIONAL
Manolina Siclari +39 02 91 32 34 66 e-mail: mariolina.siclari@burda.com

GERMANY BURDA COMMUNITY NETWORK
Julia Mund +49 89 9250 3197 e-mail: julia.mund@burda.com
Michael Neuwirth +49 89 92 50 36 29 e-mail: michael.neuwirth@burda.com

AUSTRIA BURDA COMMUNITY NETWORK
Christina Bresler +43 1 230 60 30 50 e-mail: christina.bresler@burda.com

SWITZERLAND BURDA COMMUNITY NETWORK
Goran Vukcta +41 44 81 02 146 e-mail: goran.vukcta@burda.com

FRANCE/LUXEMBOURG BURDA COMMUNITY NETWORK
Marion Badolle-Feick +33 1 72 71 25 24 e-mail: marion.badolle-feick@burda.com

UK/IRELAND BURDA COMMUNITY NETWORK
Jeannine Soeldner +44 20 3440 5832 e-mail: jeannine.soeldner@burda.com

USA/CANADA/MEXICO BURDA COMMUNITY NETWORK
Salvatore Zammuto +1 212 884 48 24 e-mail: salvatore.zammuto@burda.com

NATIONAL GEOGRAPHIC MAGAZINE

EDITOR IN CHIEF **Susan Goldberg**

DEPUTY EDITOR IN CHIEF: Jamie Shreeve. MANAGING EDITOR: David Brindley. EXECUTIVE EDITOR DIGITAL: Dan Gilgoff. DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY: Sarah Leen. EXECUTIVE EDITOR NEWS AND FEATURES: David Lindsey. CREATIVE DIRECTOR: Emmet Smith

INTERNATIONAL EDITIONS EDITORIAL DIRECTOR: Amy Kolczak. DEPUTY EDITORIAL DIRECTOR: Darren Smith. MULTIMEDIA EDITOR: Laura L. Toraldo. PRODUCTION: Beata Kovacs Nas

EDITORS **ARABIC:** Alsaad Omar Alhmehdy. **BRAZIL:** Ronaldo Ribeiro. **BULGARIA:** Krassimir Drumev. **CHINA:** Bin Wang. **CROATIA:** Hrvoje Prćić. **CZECHIA:** Tomáš Tureček. **ESTONIA:** Erkki Peetsalu. **FARSI:** Babak Nikkhah Bahrami. **FRANCE:** Jean-Pierre Vrignaud. **GEORGIA:** Levan Butkhuzi. **GERMANY:** Florian Gless. **HUNGARY:** Tamás Vitray. **INDIA:** Nikoufer Venkatramani. **INDONESIA:** Didi Kaspi Kasim. **ISRAEL:** Daphne Raz. **ITALY:** Marco Cattaneo. **JAPAN:** Shigeo Otsuka. **KAZAKHSTAN:** Yerlan Zhakipov. **KOREA:** Junemo Kim. **LATIN AMERICA:** Claudia Muzzi Turulols. **LITHUANIA:** Frederikas Jansonas. **NETHERLANDS/BELGIUM:** Aart Aarsbergen. **NORDIC COUNTRIES:** Karen Gunn. **POLAND:** Martyna Wojciechowska. **PORTUGAL:** Gonçalo Pereira. **ROMANIA:** Cătălin Gruia. **RUSSIA:** Alexander Grek. **SERBIA:** Igor Rill. **SLOVENIA:** Marija Javornik. **SPAIN:** Josep Cabello. **TAIWAN:** Yungshih Lee. **THAILAND:** Kowit Phadungruangkij. **TURKEY:** Nesibe Bat

NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY

PRESIDENT AND CEO **Gary E. Knell**

BOARD OF TRUSTEES
CHAIRMAN: Jean N. Case
VICE CHAIRMAN: Tracy R. Wolstencroft
Wanda M. Austin, Brendan P. Bechtel, Michael R. Bonsignore, Alexandra Grosvenor Eller, William R. Harvey, Gary E. Knell, Jane Lubchenco, Mark C. Moore, George Muñoz, Nancy E. Pfund, Peter H. Raven, Edward P. Roski, Jr., Frederick J. Ryan, Jr., Ted Waitt, Anthony A. Williams

RESEARCH AND EXPLORATION COMMITTEE
CHAIRMAN: Peter H. Raven
Paul A. Baker, Kamakjit S. Bawa, Colin A. Chapman, Janet Franklin, Carol P. Harden, Kirk Johnson, Jonathan B. Losos, John O'Loughlin, Steve Palumbi, Naomi E. Pierce, Jeremy A. Sabloff, Monica L. Smith, Thomas B. Smith, Christopher P. Thornton, Wirt H. Wills

EXPLORERS-IN-RESIDENCE
Robert Ballard, Lee R. Berger, James Cameron, Sylvia Earle, J. Michael Fay, Beverly Joubert, Dereck Joubert, Louise Leakey, Meave Leakey, Enric Sala

FELLOWS
Dan Buettner, Bryan Christy, Fredrik Hiebert, Zeb Hogan, Corey Jaskolski, Mattias Klum, Thomas Lovejoy, Sarah Parcak, Paul Salopek, Joel Sartore

NATIONAL GEOGRAPHIC PARTNERS
CEO **Declan Moore**

SENIOR MANAGEMENT
EDITORIAL DIRECTOR: Susan Goldberg
CHIEF MARKETING AND BRAND OFFICER: Claudia Malley
CHIEF FINANCIAL OFFICER: Marcela Martin
GLOBAL NETWORKS CEO: Courtenay Monroe
CHIEF COMMUNICATIONS OFFICER: Laura Nichols
CHIEF OPERATING OFFICER: Ward Platt
LEGAL AND BUSINESS AFFAIRS: Jeff Schneider
CHIEF TECHNOLOGY OFFICER: Jonathan Young

BOARD OF DIRECTORS
CHAIRMAN: Gary E. Knell
Jean A. Case, Randy Freer, Kevin J. Maroni, James Murdoch, Lachlan Murdoch, Peter Rice, Frederick J. Ryan, Jr.

INTERNATIONAL PUBLISHING
SENIOR VICE PRESIDENT: Yulia Petrossian Boyle
VICE PRESIDENT OF STRATEGIC DEVELOPMENT: Ross Goldberg
Ariel Deiaco-Lohr, Kelly Hoover, Diana Jaksic, Jennifer Jones, Jennifer Liu, Leigh Mitnick, Rossana Stella

BurdaInternational

ADRESA
Bd. Decebal 25-29, Olympia Tower, etajul 4, Sectorul 3, București 030964; tel.: 037 210 60 00, fax: 021 311 35 87

Copyright © Reproducerea integrală sau parțială a textelor sau ilustrațiilor din revista National Geographic România este posibilă numai cu acordul prealabil scris al National Geographic Society.

National Geographic România este o publicație lunară a Burda România SRL, sub licență National Geographic Society.

BRAT Publicație auditată ianuarie – martie 2015

SNA Publicație ce beneficiază de rezultate de audiență conform Studiului Național de Audiență măsurate în perioada septembrie 2013 – mai 2015.

ISSN 1583-6541

NATIONAL GEOGRAPHIC
TRAVELER

CONCURS
Câștigă o vacanță în Delta Dunării la
★★★★
GREEN VILLAGE RESORT
7 zile, 2 persoane
ALL INCLUSIVE

Nu începe vara fără
National Geographic Traveler !

din 2 IUNIE la orice punct de difuzare a presei
www.natgeo.ro

o revistă editată de
BurdaInternational RO

ASUS
IN SEARCH OF INCREDIBLE

Zenfone Max

Vezi întreaga lume cu o energie de neegalat

Autonomie de neegalat

Călătorești fără griji cu bateria de 5000mAh ce poate servi inclusiv ca soluție portabilă de alimentare de urgență pentru reîncărcarea altor dispozitive

Focalizare automată laser ultra-rapidă

Claritate de 13MP cu focalizarea automată laser ce reduce neclarităţile şi îmbunătăţeşte stabilitatea imaginilor

Ecran cu sticlă Corning® Gorilla® Glass 4

2X Rezistență mai bună la cădere
85% Mai puține șanse de spargere
2.5X Mai puternică